

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Izglītības zinātņu un psiholoģijas fakultāte

Sākumizglītības skolotājs

REGĪNA KRŪMIŅA

**Pašapkalpošanās prasmju sekmēšana vizuālajā mākslā
pirmsskolas bērniem 1.posmā.**

Bakalaura darbs

Darba vadītājs

Mag.paed.

Linda Ummere-
Tillberga

Akadēmiskais amats

Zinātniskais /
akadēmiskais grāds

Vārds, uzvārds

Paraksts

RĪGA 2024

Anotācija

Darba autors: Regīna Krūmiņa

Darba nosaukums: Pašapkalpošanās prasmju sekmēšana vizuālajā mākslā pirmsskolas bērniem 1. posmā

Darba mērķis: noskaidrot pirmsskolas 1.posma bērnu pašapkalpošanās prasmju attīstīšanas veicināšanu kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā mācību jomā.

Izvirzītā aktualitāte pētījumam ir sākotnējo jauna skolotāja, kuram nav pieredzes pedagogijā, zināšanu strukturēta izveide. Pirmais mācību gads pirmsskolā ir izaicinājums visām iesaistītajām pusēm. Izvēloties sasniegt izvirzītos mācību mērķus rodas daudz jautājumu. Šis pētījums palīdz izprast un gūt iespaidu 2 – 3 gadus vecu bērnu pašapkalpošanās prasmju līmeni vizuālajā mākslā. Apskatītas prasmes, kā roku mazgāšana pēc nodarbības, otas skalošana un ūdens traukā ieliešana.

Bērni nespēj tikai pēc verbāla aicinājuma izpildīt darbību, nepieciešams to demonstrēt un papildināt ar stāstījumu, un darīt kopā ar bērniem.

1.posmā svarīgi prasmes veicināt kopīgā darbībā ar pedagogu, jo tas sekmē pašapkalpošanās prasmes šajā jomā.

Pedagoģisko darbību ietekmējošs faktors pētījumā atklājās bērnu ģimenē lietotā valoda.

Pētījuma kopējais apjoms 50 lpp., attēlu skaits 9 un tabulu skaits 2, bibliogrāfiskais saraksts veido 44 vienību skaitu. Pielikumu skaits 6.

Annotation

The author: Regina Krumina

The title: Promoting self-care skills in visual arts for preschool children in the 1st satge.

Purpose of work: To find out the promotion of the development of preschool children's self service skills in the art of cultural understanding and self- expression in the field of learning.

The topicality of the research is the structured creation of initial knowledge of a new teacher who has no experience in pedagogy. The first year of preschool education is a challenge for all parties involved. Many questions arise when choosing to achieve the set learning goals. This study helps to understand and gain an impression of the level of self-care skills of 2-3 year old children in visual arts. Skills such as washing hands, after class, rinsing the brush and pouring water in to the container are covered.

Children are not able to perform the action only after a verbal invitation, it is necessary to demonstrate it and suppliment it with a story, and do it together with the children.

In the 1st stage important skills should be promoted in join activities with the teacher, as this promotes self-service skills in the area.

The language used in children's family was revealed in the study as a factor influencing the pedagogical activity.

The total volume of the study is 50 pages, the number of images 9 and number of tables 2, the bibliographic list make up the number of 44 items. Number of attachments 6.

Saturs

IEVADS	5
1. Teorētiskās atziņas pašapkalpošanās prasmju sekmēšanai vizuālajā mākslā	6
1.1. Vizuālā māksla 1. posma vecuma bērniem pirmsskolā	11
1.2. Attīstības raksturojums 1. posma vecuma bērniem	15
2. Empīriskā daļa	20
2.1. Pašapkalpošanās prasmju līmeņa sākotnējā novērošana	20
2.2. Pedagoģiskā darbība pašapkalpošanās prasmju veicināšanai	25
2.3. Pašapkalpošanās prasmju līmenis pēc pedagoģiskās darbības	40
Secinājumi	47
Literatūras un citu avotu saraksts	48
Pielikums	51

IEVADS

Bērna pirmsskolas apmeklēšanas sākums ir svarīgs dzīves notikums gan vecākiem, gan bērnam un, protams, pedagogam, kurš sāk darbu ar 1.posma bērniem, kuru vecums no 1.5 līdz 3.gadiem. Viens no priekšnoteikumiem, lai bērns varētu uzsākt pirmsskolas gaitas ir prasme staigāt un ēst. Bieži vien jau pirmajās vecāku sapulcēs tiek akcentēts, no pedagoga puses, ka pirmajā gadā, kad bērns apmeklē pirmsskolu, tiks veicināta pašapkalpošanās prasmju attīstība. Soli soli ar prasmju attīstību bērns izdzīvo adaptācijas periodu pirmsskolā. Tā bērnam ir jauna, nepazīstama vide, arī pedagogam izaicinājumu laiks. Autore turpmāk pētīs kā veicināt pašapkalpošanās prasmju attīstību 1.posma bērniem vizuālā mākslā. Apskatot šādus jautājumus, kā vai bērni vieglāk adaptējas, ja pedagogs piedāvā mākslas centrā darboties. Vai pielietotās mācību metodes un metodiskie paņēmieni mākslas centrā veicina bērnu pašapkalpošanās prasmju attīstību.

Pētāmais objekts. Pašapkalpošanās prasmes pirmsskolā

Priekšmets. Pašapkalpošanās prasmju veicināšana vizuālajā mākslā.

Darba mērķis: noskaidrot pirmsskolas 1.posma bērnu pašapkalpošanās prasmju attīstīšanas veicināšanu kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā mācību jomā.

Hipotēze. Pašapkalpošanās notiek, tad, ja bērni tiek iesaistīti vizuālās mākslas darbībā, tiek radīta vide pašapkalpošanās prasmju sekmēšanai.

Uzdevumi. Pētīt literatūru, veikt literatūras analīzi, veikt novērojumu X pirmsskolā 1.posma bērniem, izdarīt secinājumus.

Izmantotās metodes: monogrāfiskā jeb aprakstošā metode, analīzes metode, empīriskā metode.

Pētījuma bāze- 44 literatūras vienības, 18 respondentu skaits.

Darba struktūra: 2 nodaļas- teorētiskā un empīriskā.

1. Teorētiskās atziņas pašapkalpošanās prasmju sekmēšanai vizuālajā mākslā

“Prasme – spēja izmantot zināšanas un iemaņas, risinot dažādus praktiskus uzdevumus. Savukārt ar jēdzienu iemaņas skaidrojams, kā plašāka darbības sastāvdaļa.” (Komarova 1982,19)

Izglītības sistēmā pastāv zināma hierarhija. Tās augšā ir valodas un matemātikas apgūšana. Savukārt, māksla ir hierarhijas apakšā. Līdz ar to liekot noprast, ka māksla ir mazāk svarīga. Taču ķermenim kustība ir nepieciešama, kustība palīdz domāšanas procesiem. Deja ir kustība, tātad tā arī būtu nepieciešams apgūt katru dienu kā matemātiku. Līdz 19.gs. industriālisms bija izglītības pasūtītājs. Cilvēki tika izglītoti darbam un piekodināti mācību procesa laikā nenovērsties no uzdevuma izpildes, jo citādāk nedabūs darbu, kas tolaik bija noteicošais, tā min K.Robinsons konferencē.¹

Līdzīgi par mākslas nozīmīgumu apgalvo Sjūzena Stikere (Susan Striker) grāmatā “Young at Art” sakot, ka bērni neapgūst 40 minūtes tikai vienu priekšmetu. Bet tieši otrādi, bērni attīsta vizuālus iespaidus, lasot un vingrinot citas prasmes. Māksla svarīga tāpēc, ka tā palīdz mācīties citus mācību priekšmetus. (Striker, 2011) Stikere uzsver, ka labāk piedāvāt bērna darbībai tukšu lapu brīvai izpausmei nekā konservatīvus atdarināšanas darbus, tie nesekmē lasītprasmes attīstību.

Lielbritānijā mākslai tiek piedēvēta izšķiroša nozīme bērna iekšējās dzīves harmoniskai attīstībai. Mācību programma tiek skatīta no mākslas prizmas visās mācību jomās. (Hallam J., Egan S., Kirkham J., 2016) Pēc austrieša Rūdolfa Šteinerta filozofijas izveidotas vairākas valsts finansētas skolas Lielbritānijā, attīstot mākslinieciskās spējas bērniem. Pētījumā bērni, kuri guvuši apmācību šajā skolā, uzrādīja augstus rezultātus.

Pētījumā Turcijā Atasavun Uysal & Duger(2012) pētīja vizuālās uztveres izglītības, mākslas apakšnozares ietekmi uz bērnu sociālajām prasmēm un konstatēja, ka tas ietekmē bērnu sociālās prasmes. (Elčins, 2017) Pētījumā iesaistītās divas grupas uzrādīja salīdzinošus rezultātus, kuri redzami atšķirīgi. Uzsverot, ka bērniem piedāvājot daudzveidīgas mākslas aktivitātes salīdzinoši rezultāti sociālajās prasmēs ir augstāki nekā otrajai pētījuma grupai.

Konferencē ar tēmu “Pārvērtējot pirmsskolas mācību saturu 21. gadsimtam” (Silva, 2017) Ketija Silva uzstājās un ziņoja par pētījumu Eiropā, daudzas valstis veic reformas izglītības sistēmā, iepriekš balstoties uz jau zināmajiem pedagoģijas pamatlicējiem

¹ Sir Ken Robinson : Do schools kill creativity? 2006.g. 02.(skatīts 29.11.2023.)

https://www.ted.com/talks/sir_ken_robinson_do_schools_kill_creativity?utm_campaign=tedsread&utm_medium=referral&utm_source=tedcomshare

gan Latvija gan citas valstis izstrādāja savas programmas. Gūtās atziņas ir fundamentālas pedagoģijā.

Agrāk 19.gs. beigās audzināšanai lomu iedalīja pirmsskolām, pamatojoties bērnudārzu audzināšanas sistēmas izveidi, tās idejas piekritējs Frīdrihs Frēbels. (Špona, 2006)

Laikā, kad Rīgā tiek atvērti pirmie bērnu pieskatīšanas punkti, vēlāk traktējami kā bērnudārzi. Pedagoģe Zaļās skolas skolotāja Marta Rinka, kura tolaik pedagoģijas izglītību ieguva Eiropā, savā skolā akcentēja divas metodes Marijas Montesori metodi un Dekroli metodi. (Jonīte, 2011) Dekroli metode akcentējas uz bērna interesi un vadoties pēc tās apgūst zināšanas. Pēc veiktiem Dekroli pētījumiem un novērojumiem, izdarīti secinājumi, ka bērnam mācoties vienlaicīgi norit trīs procesi smadzenēs – pirmkārt novērošana, jaunas informācijas vai vides gan abi komponenti vienlaicīgi. Otrkārt – asociēšana- saņemto informāciju pielīdzina jau zināmajai, tādā veidā gūstot jaunu pieredzi, kuru paust. Treškārt- izteikšanās darbību. Saskatot to piemērotību bērniem ar grūtībām mācību rezultātu apgūvē. No tā secināms, ka ļoti populārā M. Montesori metodes bērnu izglītošanā pirmsskolā sākotnēji vispiemērotāk atbilst bērniem, kuru snieguma līmenis neatbilst vispārpieņemtajām normām bērnu attīstības līmenim attiecīgajā vecumā.²

Turpinājumā pētot literatūru atklājas zināmas cikliskas tendences izglītības satura ieviešanā pirmsskolās.

T. Komorova pētot mākslas tehnikas nozīmi, secinājusi, ka bērniem jā māca priekšmeta uztveres un izpētes paņēmieni. Tomēr īpašu vērību būtu nepieciešams veltīt rokas kustības attēlošanas uzdevumiem. Zīmēšana un gleznošana pirmsskolā ir veids, kā bērns savu dzīves pieredzi atspoguļo mākslas darbā. Nepietiek ar to, ka bērns atpazīst priekšmetu vai parādību, dzīvu būtni, viņam tā jāspēj uzzīmēt uz papīra. Var noprast, ka bērnam ir jāapgūst noteiktas secīgas darbības, lai atspoguļotu savu iecerī zīmējumā. Komorova arī norāda, ka kā zīmēt pēc noteikumiem bērniem būtu noteikti jā māca, piebilstot, ka tas ir patstāvīgs un svarīgs uzdevums. Likumsakarības veido novērojums par bērnu prasmēm ar zīmēšanas tehniku un bez tās. Rezultātā bērni, kuriem nav iemaņu tehnikā pauž negatīvas emocijas ar paveikto darbu, jo nav izdevies kā viņš to ir vēlējis un domājis. (Komarova, 1982) Šeit arī jāpiemin, bērni intuitīvi satver priekšmetu ar kuru veic darbības, tomēr sākotnējais satvēriens var būt nepareizs, kas izveidojas par ieradumu un pēcāk ir jāvelta darbs satvēriena labošanai. Kā arī tas neliecina par ergonomikas principu ievērošanu. Tas noved gadījumos pie saspringtiem roku muskuļiem, locītavām un sāpošām rokām. Kā arī tas var izraisīt bērnam nevēlēšanos izpaust sevi mākslā, jo tiek sasaistīts ar negatīvu iespaidu pieredzi- sāpēm.

² <https://escoladecroly.org/pedagogia/com-aprenem> (01.05.2023.)

19.gs. franču gleznotājs un grafiķis Eižens Delakruā uzskatīja, ka “jāstrādā pie līniju un svītrojumu tehnikas izkopšanas.” P.Čistjakovs pauž viedokli, ka zīmēšanas tehnika ir mākslinieka valoda.

“Tēlotāja mākslā par tehniku (no grieķu valodas vārda *technike* – prasmīgs un *techne* – māksla, meistarība) sauc mākslas darba pagatavošanai nepieciešamu speciālu iemaņu, veidu un paņēmienu kopu.” (Komarova, 1982, lpp. 6)

“Zīmēšanas tehnikā ietilpst arī acs un rokas attīstība, to saskaņota rīcība. Bērns nespēj patstāvīgi atrisināt speciālo uzdevumu – apgūt kontūru, līniju, laukumu kā zīmējuma izteiksmes līdzekļus. Pieaugušā demonstrējums bērnam ir darbības paraugs, kam jāseko.” (Komarova, 1982, lpp. 7)

Balstoties uz Vigotska atziņu par bērna bioloģiskās attīstības pāreju uz augstāko kognitīvo darbību, tai notiekot starppersonu mijiedarbības ceļā. Pētījuma analīze atklāja, ka apzinātība un vizuālā interese bija izšķirošā bērnu pieredzes sastāvdaļas. Secinot, ka bērni, kas ir vecumā līdz 2 gadiem piemīt estētiska jutība. Nav bijis novērojumu, ka kāds viens faktors, kas ietekmēja bērnu izvēli krāsām un gleznojumam uz lapas. (Tarr, Patricia R., 1992)

Debora L. un Bodrova J. uzskata, ka spēle ir galvenā mācīšanās stratēģija un sastāvdaļa. Izdalot bērnu spēlē (skatīt 6.pielikumu) piecas stadijas, kurus iespējams novērtēt pēc kritērijiem. Tie sastāv no sešiem punktiem:

1. Plāns – novērtē bērnu iepriekšēju domu par spēli, pirms darbības.
2. Lomas – skolotāja pārbauda bērnu spēju izskatīties un rīkoties kā tēliem.
3. Rekvizīti – objekti ko bērns izmanto gan reālus, gan izdomātus, lai spēli uzlabotu.
4. Pagarināts laika posms – skolotāji atzīmē, cik ilgi spēles scenārijs ilgst vienā vai vairākās reizēs.
5. Valoda – novērtēts bērna valodas lietojums, saistībā ar lomu.
6. Scenārijs – komponents pārbauda sižetu, kurā bērni spēlē. (Eva L. Essa, Melissa M. Burnham, 2020)

Filadelfijas rūpnieciskās mākslas skolas direktors, amerikāņu pedagogs Liberti Teds izstrādāja vingrinājumu sistēmu zīmētāja rokas kustību izkopšanai. Viņš piedāvā izvēlēties nevis ģeometrisku formu zīmēšanu, kā bija pieņemts, bet dabas elementu attēlošanu, uzsverot, ka tā vienlaikus attīsta vērtīgumu un mīlestību pret dabu. (Komarova, 1982)

Vēsturiski raugoties zīmēšanas mākslas tehnikas mācīšanas tendencēm, kuras sākotnēji, piemēram, pedagoge J. Flerinas māksliniecišķās audzināšanas uzskati mainījās. “Sākotnēji 1924.gadā viņa atbalstīja brīvu bērna radošo procesu, bez jebkādas pieaugušo iejaukšanās. Vēlāk 1934.gadā piekāpīgāk pieļauj atsevišķos gadījumos pareizu pieaugušā demonstrējumu paņēmienus, tomēr atstājot bērnu kā galveno, kurš atrod īsto paņēmienu un iemaņas. Flerina

uzskatīja, ka daudz noderīgākas iemaņas bērnam ir tās, kuras veidojušās patstāvīgi apgūstot, darinot daudzus darbus. Desmit gadus vēlāk, savos pētījumos balstoties, pedagoģe atzīst, ka vēlams mācīt zīmēšanas tehnikas paņēmienus bērniem, jo paši patstāvīgi to nespēj apgūt. 20.gs. vidū radās sistēma bērnudārzos, tika izstrādāta A.Usovas programma- teorija un prakse, pēc kurām vadīties. A.Usova pamatoja pieaugušo vadošo lomu mācīšanās procesā.” (Komarova, 1982, lpp. 9)

Pirms tiek izlemts ar kādu materiālu bērns darbosies- zīmuļiem vai krāsām, uzmanību jāvērs uz elementāru darba iemaņu apgūšanu strādājot ar krāsām. Piemēram, otas krāsu nejaukšana, otas izskalošana citas krāsas paņemšanai, kā arī darba kultūra. (Komarova, 1982)

Pievērst uzmanību sava apģērba tīrībai, strādājot ar krāsām, pirmsskolā 1,5 līdz 3 gadus veciem bērniem, ieteicams mudināt bērnus izmantot salveti vai mitru drāniņu pirkstu noslaucīšanai. (Strauta A., Čukure G., 2006, lpp. 46)

Tai pat laikā pedagoģijā tiek atbalstīts uzskats, ka jānodrošina bērniem pašizteiksmes brīvība. Tas nebūt nenozīmē, ka pieaugušais neiejaucas darbībā. Sistēma izstrādāta ar noteikumiem, kas virza bērnus nevis uz zīmējuma satura, bet gan uz interesi par manipulācijām ar dažādiem materiāliem, ar kuriem grūtāk veidot zīmējumu nekā ar otu. Atklājot pozitīvo ietekmi – bagātinās tehnisko paņēmienu un materiālu klāsts, izmanto jaunas krāsas un citus materiālus apvienojot vienā zīmējumā. (Komarova, 1982)

Pētot jautājumu par tehnikas apguvi zīmēšanā, būtiski izprast jēdzienus iemaņas un prasmes. “Iemaņas ir plašāka vispārinātas parādības sastāvdaļa.” (Komarova, 1982, lpp. 19) Turpretim prasmes skaidrojams kā spēju izmantot zināšanas un iemaņas. Tāad iemaņas izveidojas trenējot un atkārtojot kādu uzdevumu veidu vai kopumu, mākslā – rakstāmpiederumu, otas turēšana, rokas stāvoklis pie attiecīgās darbības. Lai brīvi izdarītu plastiskas kustības ar mākslas darba piederumiem jā māca prasme tos pārvaldīt. Pēc vairākkārtēju iemaņu vingrināšanas bērni iegūst prasmi pielietot brīvi piederumus mākslā un var izmantot dažādus paņēmienus zīmēšanā. (Komarova, 1982)

Pirmsskolas vecuma bērniem idejas un paņēmienus kā zīmēt ar pirkstiem – vienu vai vairākiem, tā vietā lai izmantotu zīmuli vai otiņu. Demonstrēti attēli soli pa solim, kā tikt līdz vēlamajam rezultātam interesējošajā tēmā – ziedi, kukaiņi, dzīvnieki un citi. (Kurto, 2013)

Uzsverot rotaļu kā galveno mācīšanās metodi pirmsskolā J. Zāle izveidojusi secīgu daudzveidīgu materiālu izzināšanas veidus, iesaistot skaitāmpantus. Šajā vecumā bērns darbojas kopā ar skolotāju, iepazīst pasauli caur pieciem maņu veidiem- redzi, tausti, dzirdi, garšu un smaržu. (Zāle, 2008)

Bērnu izzināt pasauli vada iekšēja vēlme, tā ir dabiska, savā ziņā saucama par motivāciju. Motivācija tiek skaidrota, kā procesa rezultāts. Motivācijas procesu ietekmē četri

faktori- virzītājspēks, pašpaļāvība, laika perspektīva un emocionālā inteliģence. (Nīrmeiers R., Zeiferts M., 2006)

Psiholoģes Dzidras Meikšānes atziņa par personību liecina, ka bērns izvēlēsies pēc brīvas gribas, savas intereses vadīts veikt darbību, kā arī ar pieaugušā līdzvērtīgu skatījumu, attieksmi pret bērnu, minot, ka personība nav tendēta uz pavēlēm. (Špona A., Čamane I., 2009)

No 2 gadu līdz 7 gadu vecumam bērniem vadošā domāšanas ir uzskatāmi tēlainā domāšana. Viņš apgūst īpašību daudzveidību – formas, lielumus, krāsas. Pirmsskolas vecumā notiek pāreja no citu cilvēku darbības atdarināšanas uz patstāvīgāku rotaļu darbību. (Kalēja-Gasparoviča, 2020)

“Visam jānotiek savā laikā, nevajag bērnu mācīt (pēc Komenskis).” (Kalēja-Gasparoviča, 2020, lpp. 13) Bērns attīstās patstāvīgi pēc zināmiem vecuma attīstības normas lielumiem, kas liecina par viņa izaugsmi.

Marijas Montesori metodē par darbošanos un darbu izsakās citādā izpratnē, kā par pieaugušo darbu. Pieaugušie strādā darbu, lai pelnītu naudu un nodrošinātu sev labklājību. Turpretī bērna darbam nozīme ir audzinoša rakstura. Ar bērna darbošanos tiek panākta ķermeņa un prāta attīstība. “Šo mērķi viņš var sasniegt tikai, veicot darbības, kurām ir rotaļu raksturs un nav noteikta mērķa.” (Helminga, 2006, lpp. 63) Attiecinot uz mākslas jomas pašapkalpošanās prasmēm, piemēram, otu skalošana, bērnam nozīmē interesantu piedzīvojumu, vērojot kā tīrs ūdens sajaucās ar krāsu un maina savu izskatu. Tikmēr skolotājs šo bērna darbošanos rotaļīgā veidā panāk konkrētu rezultātu – otas skalošana pirms krāsas ņemšanas.

Kreativitātes sekmēšanai tiek organizēta ekspresīva darbība, lai būtu viegli un rotaļīgi, lietojot integrētu pieeju, kurā tiek stimulēts primārās kreativitātes (piemīt ikvienam cilvēkam no dzimšanas) posms, vienlaikus attīstot sekundāro (orientēts uz rezultātu) un integrēto kreativitāti. (Kalēja-Gasparoviča, 2020).

Māksla kā socializācijas līdzeklis pirmā posma bērniem pirmsskolā īpaši aktuāla. Tas ir posma, kad daļa bērnu nespēj savas emocijas izteikt verbāli, bet labprāt to pauž zīmējumā. Kā arī, pēc autores novērojumiem, secināms, ka mākslas aktivitātes bērniem rada nomierinošu efektu.

“20.gadsimta pirmajā pusē māksla tiek aplūkota šādos aspektos : terapeitiskā māksla, mākslas pedagoģija un mākslas terapija. Pēcāk aktualizējās jēdziens terapeitiskā jeb dziedinošā māksla.” (Mārtinsone, 2010, lpp. 11) Šeit īpaša aktualitāte mākslai, autores skatījumā, ir bērniem, kuri piedzīvo adaptācijas periodu pirmsskolā.

Tiek piedāvāti varianti kā mazi bērni var vairāk uzzināt par mākslu:

- Apmeklējot muzeju,
- Aicināt ciemos uz grupu vietējos māksliniekus,

- Caur grāmatām šķirstīt mākslas darbu attēlus un aplūkot tos,
- Izpētīt apkārtējo vidi, lai gūtu iespaidus kultūrā,
- Izmantot manipulatīvus materiālus, kā smiltis un ūdeni, kas ir estētiski patīkami un paredzēti mijiedarbībai. (Zimmerman E., Zimmerman L., 2000)

Rakstā “The Young Child As Creator and Meaning Maker within a Community Context” E. Zimmerman un L. Zimmerman min, ka mācību centros ar mākslu saistītās aktivitātēs iesaistās 30 – 50 % pirmsskolas bērnu. Taču norādot problēmu, ka pirmsskolā trūkst speciālistu ar mākslas zināšanām.

21. gs. popularizēti tiek muzeji, Bostonā ir speciāls bērnu kreativitātes veicināšanai dabiskajai zinātkāres veicināšanai ar nodrošinātu bagātīgiem resursiem, atbilstošu vidi, izveidots muzejs – Bostonas bērnu muzejs. Līdzīgas koncepcijas muzejs pastāv arī Sanfrancisko.³ Turklāt starptautiskā bērnu muzeju asociācija Hands On! ir līdzīgā domāšanas nostādnē, kā E. Zimmerman un L. Zimmerman, paužot nostāju, ka radošumu un iztēli veicināt vajadzētu muzejos. (Gong X., Zhang X., Mun C. Tsang., 2020)

Latvijas Nacionālais Mākslas Muzejs piedāvā pirmsskolas vecuma bērniem radošās nodarbības muzejā. Par mērķi izvirzot, iepazīstināt muzeja un mākslas pasauli aizraujoša piedzīvojuma veidā. Nodarbībā iecerēts attīstīt radošo domāšanu, iedziļināšanās prasmes un veicināta jaunatklājuma pieredze.⁴

Iztēle un radošums veidojas no cilvēka prasmes spēlēt. Uz šo prasmi balstās civilizācija. Ir svarīgi, lai tiktu veicināta cilvēka radošuma un rotaļu spēja. Maziem bērniem izmantojot mācību programmas ir iespēja attīstīt prasmes, zināšanas un attieksmi. Pretējā gadījumā, ja netiks bērni mudināti domāt pašiem un spēlēt, riskēt, var tikt izaudzināta paaudze citējot Oskara Vailda teikto “know the price of everything and the value of nothing” (tulkojumā “zina cenu visam un nezina vērtību nekam”). (Duffy, Bernadette, 2006, lpp. 13)

1.1. Vizuālā māksla 1.posma vecuma bērniem pirmsskolā

Vizuālā māksla. Tiek izdalīti trīs vizuālās mākslas attīstības stadijas pirmsskolā. Pirmā – sākotnējā stadijā bērns izmanto krāsu un līniju atspoguļojot savas emocijas. Sāk apgūt pamatdarbības ar papīru un zīmuli. Rokas koordinācija ir nejauša. Otrais posms ir objekta atpazīšanas posms – bērns sāk saskatīt savā zīmējumā līdzības ar apkārtējās vides objektiem. Trešā stadija jau ir apzināta, bērns apzināti parāda savā zīmējumā ieceri un spēj to pastāstīt un

³ Creativity development in preschoolers: The effects of children’s museum visits and other education environment factors - ScienceDirect (skatīts 3.01.2024.)

⁴ Radoša nodarbība mazākajiem: Brī-num-zemes - Mākslas muzeji (lnmm.lv) (skatīts 3.01.2024.)

aprakstīt mutiski. (Randoha, 2018, lpp. 8) Līdzīgu bērna zīmējumu raksturojumu iedalījumu piedāvā D.Kalēja- Gasparoviča (skatīt pielikumā Nr.4)

Par vides nodrošinājumu un telpas iekārtošanu nav vienota viena veida. Jāņem vērā, iekārtojot telpu, bērnu vecums, iepriekšējā pieredze gan skolotāju zināšanas un viņu atvērtību eksperimentēt ar jaunām idejām. Galvenokārt radīt bērniem vidi, kas attīstīs viņu izpēti, idejas un valodu. (Rosemary Althouse, Margaret H. Johnson, Sharon T. Mitchell, 2003)

Pētījumā Antālijā piedalījās 10 pirmsskolas skolotājas. Piedāvājot, ka psihomotoriskās prasmes attīstīšanu var sekmēt caur mākslas aktivitātēm. Mācās turēt piederumus – otu, zīmuļus, krītiņus un paust savu radošumu uz lapas, attīstot acu un roku koordināciju. Radošuma attīstīšana iet vienoti ar iepriekš minēto prasmju attīstīšanu. Skolotājiem jābūt pacietīgiem radošuma attīstīšanas aktivitātēs, ar laiku attīstīsies bērnu prasmes un tās varēs izteiktāki novērot. (Kocer, 2012)

Līdzīgi, kā iepriekš vēsturiski bērna sākotnējā mākslinieciskā darbība tiek vērsta uz līniju vairošanu un atveidošanu dažādās tehnikās, kā arī līniju saskatīšanu apkārtējā vidē. Vēršot bērna interesi uz apkārtējo dabu un bagātinot pieredzi un uztveri. Sākotnēji bērni vairo skolotāja piedāvātos materiālus atbilstoši bērnu uztveres līmenim, lai ieinteresētu bērnus un sasniegtu plānoto rezultātu. Bērni vairo un iesaistās sarunā ar grupas skolotāju par nepieciešamajiem materiāliem uzdevuma īstenošanā. Svarīgi skolotājam katru savu darbību komentēt, tādā veidā papildinot gan vārda krājumu bērnam, gan liekot pamatus pašapkalpošanās prasmju pamatiem. Socializēšanās un jaunu dzīves situāciju aprobēšana pirmsskolēnam ik uz soļa piedzīvojama katru dienu. Šeit pētot programmu, nevar tikai šauri un konkrēti skatīties uz vienu mācību jomu, bet jāskatās daudzpusīgi. Veidojot bērna ikdienu mācību jomas savstarpēji integrējas. Piemēram, aprakstot novērotās līnijas mākslas jomā, tiek pielietoti bērnam zināmi jēdzieni no matemātikas jomas- īss un garš. Pēc autores novērojumiem praksē, secināms, ka bērni tuvojoties trīs gadu vecumam labprāt jau veic pašapkalpošanās darbības, kuras viņiem plānotas īstenot 2.posma beigās. Tas norāda bērnu dažādo prasmju attīstības līmeni. Jo pastāv arī bērni, kuri vēl šajā 3. gadu vecumā neizprot darbības mērķi, bet veic kustību intuitīvi, bara efekta mudināti. Zināms, ka atdarināšanas darbība ir viena no vadošajām darbības formām, īpaši 1.posma bērniem. Lai bērni varētu vadīties patstāvīgi, viņiem nepieciešama noteikta lietu kārtība. Sākotnēji iepazīstināt ar piederumiem un to atrašanās vietu ikdienā, noskaidrot priekšmetu pielietojamību, pēc skolotājas demonstrējuma, lai vēlāk patstāvīgi veiktu darbību. Mācību gada sākumā īpašu vērību veltot lietu sakārtošanai tam paredzētajās vietās. Šāda konsekvence rada drošības sajūtu bērnam, kas pastarpināti rosina, rada vidi bērna jaunradei un radošumam.

Pretēju uzskatu izsaka D. Kalēja- Gasparoviča norādot, ka “pretstats radošajai darbībai ir adaptīva uzvedība (rutīna) un “taisīšana” – mehāniska reproduktīva nodarbe, kura cilvēka personībai drīzāk ir kaitīga nekā noderīga.” (Kalēja-Gasparoviča, 2020, lpp. 9)

Pētot tiesību aktus, MK noteikumi nr.716 paredz, ka viens no izglītības satura īstenošanas uzdevumiem pirmsskolā ir ievērojot bērna vajadzības, intereses, spējas un pieredzi, sekmēt vispusīgu bērna attīstību, liekot pamatus vērtībās balstītu ieradumu veidošanai.⁵ Kā arī turpat skatoties, pirmsskolas izglītības satura īstenošanas mērķī norādīts, ka, bērns ir dzīvespriecīgs, radošs, droši un aktīvi, patstāvīgi darbojas.⁶ Lai īstenotu šo vīziju, skolotājam vadīties norāda izstrādātais pirmsskolas izglītības programmas paraugs. Pastāv iespēja skolotājam izstrādāt savu individuālu programmu, balstoties uz vadlīnijās noteikto. Autore turpmāk analizēs valsts izglītības programmas paraugu pašapkalpošanās prasmju aspektā.

Patlaban Latvijas izglītības sistēmā pirmsskola vadās pēc kompetencēs balstītas mācību pieejas. Ar to saprotot, ka bērns ir darītājs un izzina pasauli vadoties atbilstoši savām spējām. Turpat arī gan konkrēti uzskaitīti sasniedzamie rezultāti mākslas jomā trīs izglītības posmos, autore pievērsīsies 1.posma sasniedzamajiem rezultātiem, kas atbilst bērnu vecumam no 1,5 līdz 3. gadi, vēršot uzmanību, ka minētais rezultāts plānojams sasniegt bērnam pilnu trīs gadu vecumā. Tomēr iespējami atšķirīgi bērna snieguma līmeņi. Pētot piedāvāto kompetencēs balstīto pirmsskolas mācību programmu⁷, autoru kolektīvs izstrādājis bērnu sniegumu līmeņu aprakstu, katram sasniedzamajam rezultātam, pēc kura skolotājam ērti vadīties un sekot bērna izaugsmei soli pa solim.

Jordānijas pirmsskolas skolotāji tika iesaistīti pētījumā, tajā piedalījās gan privātās iestādes gan valsts mācību iestāžu darbinieki. Pētījumā vērtēja katras prasmes nepieciešamības līmeni lai bērni gūtu pirmsskolā panākumus. Pētījuma rezultāti liecināja, ka skolotāji visaugstāko sagatavotības līmeni izvirza fiziskajā sagatavotībā, bet zemākas prasības nosakot, par vismazāk noteicošāko ir lasītprasme.⁸

Piemēram Honkongā tika veikts pētījums ar mērķi novērtēt mazu bērnu ieguvumus radošumā un viņu skolotāju mākslas izglītības pielietojumu mākslinieku un skolotāju pēc sadarbības projekta īstenošanas gada garumā. Pētījumā tika ietverti vairāki testi radošuma

⁵ Ministru kabineta 2018. gada 21. novembra noteikumi Nr. 716 "Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem", 3. punkts.
<https://likumi.lv/ta/id/303371/redakcijas-datums/2019/09/01#p3>

⁶ Ministru kabineta 2018. gada 21. novembra noteikumi Nr. 716 "Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem", 2. punkts.
<https://likumi.lv/ta/id/303371/redakcijas-datums/2019/09/01#p2>

⁷ Pirmsskolas mācību programma 10 (skola2030.lv)

⁸ Necessary school readiness skills for kindergarten success according to Jordanian teachers: Early Child Development and Care: Vol 183, No 12 (tandfonline.com) (skatīts 4.01.2024.)

vērtēšanā. Bērni kuri darbojās vizuālās mākslas pulciņā uzrādīja visaugstākos verbālos jaunrades sasniegumus. Tika minēts, ka grupās tika pielietots atšķirīgas komunikatīvās īpašības. (Anna N. N. Hui, Mavis W. J. He & Shengquan Sam Ye , 2015)

Atšķirīgs redzējums mākslas vērtībā, kā mācību priekšmets minēts Amerikas Savienotajās Valstīs, norādot uz vājo līmeni. Dažreiz pat tiek pausts, ka māksla ir greznība, bet tā nav nepieciešama sastāvdaļa izglītības sistēmā. Arī Amerikas Savienotajās Valstīs mākslas aizstāvji apgalvo mākslas svarīgumu, sasaistot to ar uzlabotos bērnu sniegumi citās mācību jomās. (Hetland L., Winner E., Veenema Sh., Sheridan K.M., 2013)

Austrālijas 114 pirmsskolas skolotāji, kuri uzsāka bakalaura studijas atklāja savu ierobežoto pieredzi un prasmēm mākslā, kā arī par nedrošumu savā radošajā garā un spējās. Tomēr valstiskie paziņojumi pauž atbalstu radošumam izglītības nozarē, norādot uz kvalitatīvu 21.gs izglītību. Lielākā daļa pedagogu no grupas izmantoja iespēju dabiskā vidē Japāņu dārzā, vidi kā stimulu problēmu risināšanai. Pētījuma rezultāti atklāja ka jaunie skolotāji bija saskārušies ar dabas kontakta trūkumu. Kā arī pozitīvi ietekmējošu pieredzi radošumā un labklājībā. (Jones, 2013)

Ķīnā veiktā pētījumā mākslas jautājumā par kreativitāti tika salīdzināti amerikāņu bērni un ķīniešu bērni pirmsskolas vecumā. Atzīmējot, ka Ķīnā grafiskā māksla tiek augstu vērtēta. Tamdēļ bērni sāk formālu zīmēšanas un gleznošanas apmācību sākot no bērnudārza. Agrīnās mākslas apmācības svarīgākais akcents ir prasmju veidošana un tehnika. (Carol S. Huntsinger, Paul E. Jose, Dana Balsink Krieg, Zupei Luo, 2011)

Zīmēšanas kompetenču būtība un apguves veidi starpkultūru perspektīvā tika veikts pētījums kura ietvaros aktualizēja, par jēdziena neatbilstību starp pieaugušo mērķiem mākslas pamatizglītībā un mazu bērnu vērtībām un centieniem. Tika secināts, ka lai apzinātu bērnu agrīnās attieksmes un uzskatus izglītībā ir jāizpēta gan kognitīvie faktori, gan sociālais konteksts, kur tie veidojas. (Lewis, 1995)

Taivānas dienvidos veiktais pētījums valsts bērnudārzā, pētot sakarību starp bilžu grāmatu vērtēšanu un mazu bērnu izteiksmīgo zīmēšanu, radošo domāšanu atklāja, ka pozitīvi un būtiski vērojamas izmaiņas zīmēšanas paradumos un lasīšanas paradumos. (Hsiao, 2010)

1.2. Attīstības raksturojums 1.posma vecuma bērniem

ATTĪSTĪBAS POSMI

Interesanta un uzmanību piesaistoša attīstības posmu iedale aprakstīta Marijas Montesori grāmatā *Absorbējošais prāts*. Kur tiek iedalīti psihologu skatījumā trīs attīstības posmi. No dzimšanas brīža līdz sešiem gadiem ir noteikts pirmais posms, kurš tiek iedalīts divās daļās – viens līdz trīs gadu vecumam un otrs no trīs līdz sešu gadu vecumam. Un tieši šajā posmā minēta ideja, “ka agrīnā vecumā bērnam ir maza vērtība, bet pieaugot tā palielinās.” (Montesori, 2019)

Turpretī mūsdienās par bērnu vērtību tiek izteikts cits skatījums. “Attīstība kāda notiek konkrētajā vecumā bērnam līdz 6.gadiem nav dabā vērojama citur. Nepieciešams laiks kamēr bērns iemācas sēdēt, staigāt un runāt. Līdz tam bērnam strādā refleksi ēšanai- zīšanas reflekss, runāšanai- skaņas savā bērna valodā, kustības vēl nav koordinētas tās ir haotiskas. Ja skatītos uz šo kā dzīvnieku pasaulē notiek, tad vērojams, ka jērs pēc dzimšanas dažu stundu laikā staigā uz savām kājām.”

“Ikdienu bērns iegūst jaunu informāciju un bagātina savu pieredzi, par kuru atbild smadzenes. Smadzeņu attīstība norit nepārtraukti, līdz 2. gadu vecumam strauji vērojama sinapšu formēšanās, bet 4. un 6. gadu vecumā vērojama sinapšu zudība. Tas ir normāls process cilvēka smadzenēs, kas saistīts ar jaunu prasmju apgūšanu. Jaunu iespaidu iegūšana, kā arī vingrināšanās un atkaršana zināmu darbību, piemēram, mūzikā vai sportā. Likumsakarīgi, ka smadzenes attīstās visu cilvēka mūžu. Negatīvi aspekti novērojami, ja bērnībā bērns guvis traumas, tad smadzeņu plastiskums spēj atjaunot prasmi normālā darbības stāvoklī ar dažādu aktivitāšu palīdzību. Sabiedrībā tomēr vērojama arī īpaši pirmsskolas vecuma bērniem emociju kontroles problēmas, uzvedības problēmas, uzmanības koncentrēšanos. Šeit var spriest, ka mielinizācijas procesa rezultātā, kurš notiek līdz pat agrīnam pieaugušo vecumam ir saprotams skaidrojums. Autores skatījumā, smadzenes vēl pilnveidojas šo procesu pārvaldībai, respektīvi, bērnam pirmsskolas vecumā smadzenes nav pietiekami nobriedušas, lai spētu savaldīt šos uzvedības impulsus. Jāuzsver, ka vide viennozīmīgi iedarbojas arī uz indivīda attīstību, ne tikai smadzeņu darbības procesi, kas notiek paši no sevis ģenētiski ieprogrammēti. Pozitīvu ietekmi uz kognitīvo procesu norisi bērnam atstāj cilvēks, kurš pavada laiku kopā visvairāk, sākotnēji domājams, tā ir māte vēlāk auklīte un pirmsskolas skolotāja. Šeit īpašu uzmanību jāpievērš kādu emocionālu iespaidu šīs personas atstāj uz bērnu, ar to saistīta bērna attieksme un vēlme darboties. Latvijā pētījumā noskaidrots, ka jo biežāk māte ar bērnu sarunājas un velta uzmanību, jo lielāka piesaiste un interese bērnam.” (Sebre S., Miltuze A., 2022)

Autori kā I. Puškarevs un S. Sebre, A. Miltuze līdzīgi iedalījumu sniedz motorikas attīstībā. Divgadnieks uzrāda spēju paņemt vēlamo priekšmetu pats, pārvietoties- stāvēt un staigāt pašam bez palīdzības, pacelt priekšmetu un noliekties tam pakāļ- nezaudējot līdzsvaru, skriet, iet atmuguriski, apsēsties, kāpt pa kāpnēm pieturoties abos virzienos. Trīsgadīgs bērns spēj piecelties stāvus no tupus pozīcijas, pacelties uz pirkstgaliem, noiet taisnā līnijā, noķert bumbu, skriet un uzkāpt pa kāpnēm bez palīdzības. Prot ēst ar karoti, līdzīgi kā pieaugušie cilvēki. Mācās veikt sūkšanas darbību- padzerties no salmiņa, zīmēt vertikālas un aplveida līnijas, šķirstīt grāmatu, celt torni no 3-4 klucīšiem, patstāvīgi novilkt zeķes. Zīmē apli pēc parauga, darbojas ar pogu aizdarēm. (Puškarevs, 2001) (Sebre S., Miltuze A.; Puškarevs I.) Šiem attīstības faktoriem līdzīgu ieteikumu izstrādājuši vadlīnijas funkcionēšanas novērtēšanai (pielikums nr. 1-3). Uzsverot svarīgumu pašapkalpošanās prasmju attīstībā un bērna vispārējā attīstībā.

Stavangeras universitāte un Norvēģijas dienvidastrumu universitāte veica pētījumu pirmsskolas vecuma bērniem, pētnieku atklājumi papildina iepriekšējos pētījumus norādot uz nozīmīgu saistību starp motoriskās dzīves prasmju līmeni mazuļa vecumā un valodas prasmēm pirmsskolas vecumā. (Reikerosa E., Mozers T. & Tønnessen F. E., 2020) Secināms, ka motoriskās prasmes iespaido daudzas citas attīstības jomas, līdzīgi kā māksla.

Pētījumā, kurā piedalījās vairāku valstu ASV, Japānas, Vācijas u.c. valstu zinātnieki par vispārējās un smalkās motorikas iedarbību uz bērna intelektuālo attīstību, izdarīja secinājumu, ka garīgi ātrāk attīstās bērni, kuri kopš bērnības vingrina sīko motoriku un nodarbojas ar fiziskām aktivitātēm. Baiba Brice izveidojusi aktivitāšu krājumu, kas veicina motorikas attīstību. (Brice, 2007)

Bērns mērķtiecīgi cenšas sasniegt savu iekāroto lietu jau no 1.5 gadu vecuma var piebīdīt krēslu lai uzrāptos un iegūtu sev vēlamo lietu vai lai paplašinātu redzes loku. Šo Piažē teoriju centušies apstrīdēt, radot pētījumus, ka vecumā ap 5 mēnešiem bērnam tas parādās, norādot, ka: zīdaiņiem piemīt iedzimtas spējas izprast fiziskās pasaules pamatprincipus, spējas parādās jau ļoti agrā vecumā. (Sebre S., Miltuze A., 2022)

Rotaļājoties ar mantām, bērni šajā vecumā jau spēj aizstāt- iztēloties, ka klucītis ir telefons, kūka. Kā arī imitēt reālas darbības ar rotaļu priekšmetiem tējas dzeršana, pankūku cepšana, iepirkšanās. Autores pieredze norāda, ka šīs darbības bērni veic- atkārto, lai nostiprinātu prasmes turpmākajai dzīvei. Veiktās darbības bērni redzējuši no vecākiem ģimenē, piedzīvojuši paši tiešā kontaktā vai esot pirmsskolā gūst pieredzi no didaktiskajām rotaļām, ko piedāvā skolotāja. Šis novērojums apstiprina Vigotska teoriju par bērnu aktīvu mācīšanos, kas sevī ietver jaunu informācijas piedāvāšanu dažādos veidos ar demonstrēšanu, jo šajā vecumā bērns nespēj uztvert informāciju abstrakti, nepieciešami attēli un demonstrējumi. Svarīgs

elements ir pieaugušā atbalsts, iztiekot bez pārmērīgas un pārspīlētas tā piedāvāšanas. Jāpievērš uzmanība, tam, ka bērns ir darītājs un pieaugušais vēro un veic mentora uzdevumu, nevis bērna vietā darbības izdara. Problēmsituācijas risināšanai pieaugušais piedāvā jaunu soli- sniedz vērtīgu informāciju, kuru var izvēlēties bērns pielietot. Veiksmīgi nodarbība noritēs pie nosacījuma, ja tā būs bērnam interesanta līdz ar to skolotājs izdomājis veidu kā motivēt bērnu veicamajam darbam. Kad bērns ir pilnībā apguvis jauno situāciju vai rotaļlietu, viņa interese zaudē aktualitāti un bērns pievēršas jaunai iespaidu ieguvei par pasauli.

Marijai Montesori ir viedoklis, ka “gramatika bērnam jā māca no paša sākuma. Vienlīdz atzīstot, ka mūsdienu viedoklis nebūt ar to nav vienprātībā. Ar to viņa norāda sekojošo: “ja bērns otrajā periodā attīsta iepriekšējo pieredzi, var izdarīt pieņēmumus par nākošajiem periodiem. Tātad sākotnēji tiek skaidri izrunātas skaņas pēc kārtas, zilbes un vārdšķiras. M. Montesori pieredze pauž nostāju, ka bērni vecumā līdz trīs gadiem raisa patiesu un nepiespiestu interesi par gramatiku. Uzskatot, ka tas ir vislabākais laiks, gramatikas iepazīšanai. Secība kādā bērns apgūst valodu ir līdzvērtīga valodas grāmatās norādītajai secībai. (Montesori, 2019)

Kā apgūt jaunu vārdu nosaukumus saistībā ar pašapkalpošanās prasmēm vērtīga M. Montesori metode (Montesori, 2019), kuru viņa pārbaudījusi un tā lieliski darbojas. Tātad uz kartītēm attēls ar attiecīgo priekšmetu- bikses, un rakstisks nosaukums klāt. Bērns iemācas jaunus vārdus pēc šādas metodes arī citās jomās. Svarīgi zināt ģērbšanās secību un citus ikdienā veicamus algoritmus, bērniem vadot rotaļnodarbības pēc šīm izstrādātajām kartītēm, ļautu veiksmīgi attīstīties bērna prasmēm.

“Bērna vairākkārtēju darbību atkārtošāņu izsauc apmierināt neapzinātu vajadzību. Kas bērna nervu sistēmā izveido jaunu koordināciju, kas nav dabas dota, bet ir jāattīsta pašam.” (Montesori, 2019) Līdzko bērns apguvis prasmi novilkt drēbes, viņš to atkārtoti un dara vairākas reizes. “Dažkārt rodas jaunrade uzvilkt atpakaļ. Bērns sāk apzināties, ka spēj pats ko izdarīt un sākotnēji negrib, lai pieaugušais palīdzētu, bet gan lai varētu pats demonstrēt savu jaunapgūto prasmi. Sensitivitāte pret pareizību un nekārtību rada bērnam koncentrēšanos uz darbību vai gluži otrādi stresa situāciju. Tādejādi, lai bērns apgūtu jaunu prasmi, tai jābūt secīgi izskaidrotai, parādītai, piemēram, apavi glabājas zem sola ģērbtuvē. Virsjaka atrodas skapīti. Skaidri un saprotami bērnam parādot robežas un lietu kārtību. Vairākkārt novērojot šo darbību secību bērns spēs to atkārtot patstāvīgi un izvairīties no haotiskām darbību virknēm, kam pamatā ir informācijas trūkums. Šeit vērojamas matemātiskās domāšanas iezīmes.” (Montesori, 2019)

“Ja bērnam ļauj savā tempā veikt paša izvēlētu darbību un neizrāda kritiku par to, tad bērnam 2 – 3 gadu vecumā rodas izjūta, ka viņš pārvalda savu darbību. Pretējā gadījumā tiek bērns padarīts atkarīgs no pieaugušā.” (Špona, 2006)

“Līdz skolas vecumam t.i.- 7.gadi, bērnu vada netīšā uzmanība, kas nozīmē ka viņa griba pakļaujas spēcīgiem kairinātājiem, kas bērnam ir saistoši, piemēram, patīkama mūzikas skaņa, vai kāš cits, kas izsauc interesi). Netiešais kairinātājs notur un tādā veidā trenē uzmanības noturību bērnam.” (Nelsone, 1998)

Jaunākā pirmsskolas vecums bērnu personības attīstības veicināšanas programmā (Dombrovskis V., Guseva S., Kokina I., 2013) norādīts uz vairākiem uzvedības, saskarsmes, runas un domāšanas attīstībai veicinošas rotaļas.

“Pasaule cilvēkā ienāk caur sajūtām. Dzīvošana ir sevis sajušana pasaulē, sajūtu baudīšana, tāpēc tēlotājmākslas nodarbībās būtu jāapgūst māka tās pārvērst krāsā vai grafiskās zīmēs. Valoda sākumā ir vienīgā pieaugušajiem saprotamā bērna pašizteikšanās iespēja.” (Kupča I., Vītola I., -) Bērnam ir bagāta tēlainā domāšana, kuru ne vienmēr var ar vārdiem izstāstīt, tāpēc veids kā šo domu parādīt ir attēlot zīmējumā.

Saziņa, komunikācija ir viena no mākslas funkcijām. Ar mākslas darbu uzrunā skatītāju, tajā ir vēstījums no mākslinieka, taču katrs mākslas darba skatītājs var interpretēt atšķirīgi vēstījumu, jo tas sasauca ar katru individu personības uzrunājošu aspektu.

“Māksla ir neverbāla saziņa. Vārdu vietā saturu izsaka vizuāls tēls, iedarbojoties uz skatītāju psihofizioloģiskā līmenī, raisot emocionālu pārdzīvojumu un asociācijas un ļaujot tieši atpazīt vizuālu informāciju.” (Brikša I., Kalēja-Gasparoviča D., 2020, lpp. 17) Īpaši aktuāli tas izpaužas pirmajā posmā pirmsskolā, kad bērni vēl nelieto skaidru aktīvu komunikāciju.

“Sākotnējā bērna neziņa par mācību satura pārtapšanu bildē ir normāla parādība. Tālākā izzināšana, kuru neierobežo, ir pamats interesei un priekam. Tikai tad, kad ir izsmelta bērna paša izziņa jaunajās lietās, gleznošanas process prasa jaunus izteiksmes veidus jau zināmajam. Ja maina saturu, nemainot izteiksmes formas, tad jaunas gleznieciskas kvalitātes var rasties vienīgi nejauši. Veidam kā iemācīt jauno, vajadzētu būt neuzbāzīgam un izrietošam no tā brīža vajadzībām, lai bērns varētu jauno atklāt pats. Bērni, īpaši tie, kurus iepriekš neviens nav mācījis zīmēt, darbojas intuitīvi – viņi gandrīz nekļūdīgi spēj attēlot savas izjūtas un ar paša acīm skatītu pasauli. Bērns drīz saprot, ka otas iespējas ir neierobežotas. Viņš tehniski ir pilnīgi brīvs, jo nekādus glezniecības noteikumus nav dzirdējis. Viņš ir naivs pirmatklājējs savā jaunradē.” (Kupča I., Vītola I., -)

Analizējot dažādu autoru teikto un veikto pētījumu rezultātus citur pasaulē prasmju attīstībai mākslas jomā, nākas secināt, ka mākslas nozīmīgums ir tikai savu vērtības līmeni pacēlis augstāk. Pamatojoties uz vairāku pētījumu datiem citviet un arī Latvijā tika mainīta izglītības programma. Iekļaujot ieteikumus mākslas apgūšanai, tostarp ne tikai metodes, bet arī formātu. Piedāvājot, būt sasaistē ar reālo dzīvi, ne tikai cieti stingriem noteikumiem, līdz niansei, ka māksla nebūt nav svarīga izglītības sastāvdaļa. Ja sākotnēji galveno jēgu piešķir

priekšmetiem, kā matemātika un valoda, mākslu atstājot novārtā, tad tagad tas ir mainījies. Spēcīgus argumentus pētnieki sniedz, secinot, mākslas ietekmi uz bērna vispārējo attīstības līmeņa uzlabošanos un snieguma līmeņa progresēšanu citos mācību priekšmetos.

Darba autore empīriskajā daļā veic pētījumu 2 -3 gadus vecu bērnu pašapkalpošanās prasmju sekmēšanas iespējas mākslā, šaurāk pētot izvēlētās metodes un paņēmienus glezniecības nodarbībās, veicot sākuma diagnostiku un novērojuma beigās pēc pedagoģiskās darbības gala rezultātu analīzi.

2. Empīriskā daļa

Empīriskā pētījuma mērķis. Praktiski noskaidrot pirmsskolas 1.posma bērnu pašapkalpošanās prasmju attīstīšanas veicināšanu kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā mācību jomā – vizuālajā mākslā.

Empīriskā pētījuma uzdevumi.

1. Veikt sākotnējo novērošanu pašapkalpošanās prasmju līmenim vizuālajā mākslā 1.posma vecuma bērniem.
2. Saplānot un izmēģināt pedagoģisko izmēģinājuma darbību 1.posma vecuma bērniem pašapkalpošanās prasmju veicināšanai.
3. Apkopot un analizēt datus.

Empīriskās metodes.

Pedagoģiskais novērojums.

Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība.

Rezultātu apkopojums un analīze.

Datu analīze.

Pētījuma bāze. Rīgas X pirmsskolas izglītības iestāde.

Pētījuma ilgums. 3 mēneši (2023.gada septembris – 2023.gada novembris)

2.1.Pašapkalpošanās prasmju līmeņa sākotnējā novērošana

Kritēriji, balstoties uz teorētiskajā daļā aprakstīto.

1. Roku noslaucīšanai pēc darba izmanto salveti vai tam paredzētu drāniņu.
 - Pievērš uzmanību, ka rokas nosmērētas ar krāsu pēc nodarbības vai nodarbības laikā.
 - Mazgā rokas.
 - Noslauka rokas dvielī.
2. Noliek piederumus pēc mākslas nodarbības, tiem norādītajās vietās.
 - Izskalo otiņu.
 - Ielej ūdeni ūdens traukā.

Pētījumā tika iesaistīti 18 bērni no pirmsskolas 1.posma, vecumā no 2-3 gadi. Skatīt tabulā nr.1 bērnu sākotnējās diagnostikas rādītājus septembra mēnesī.

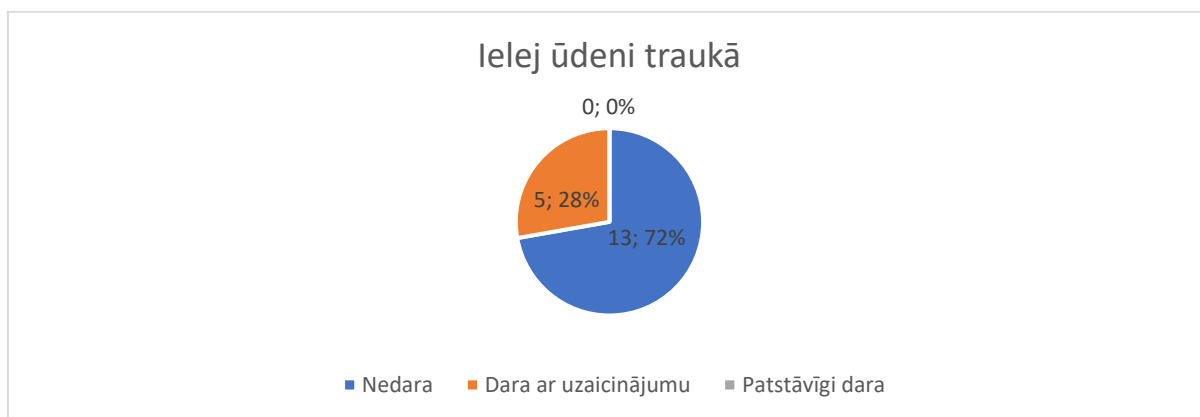
1.tabula Pašapkalpošanās prasmju sākotnējā diagnostika.

Kritēriji	Ielej ūdeni traukā			Izskalo otu			Mazgā rokas pēc nodarbības		
	Nedara	Dara ar uzaicinājumu	Dara patstāvīgi	Neskalo otu	Ieliek otu traukā	Izskalo otu un noliek glabāšanai traukā	Nedara	Pēc atgādinājuma mazgā rokas	Mazgā un noslauka rokas patstāvīgi vai ar atgādinājumu.
Diego	1			1			1		
Rainers	1			1			1		
Anastasija	1			1				2	
Amanda		2		1				2	
Aleksandra	1			1				2	
Mikuss	1			1				2	
Jegors	1			1			1		
Alise	1			1			1		
Adrians	1			1			1		
Roberts	1			1			1		
Teodors	1			1			1		
Rihards	1			1			1		
Milana	1			1			1		
Mariana		2		1			1		
Emīls	1			1			1		
Ketija		2		1				2	
Emīlija		2		1				2	
Kristīne		2		1				2	

Tabulā izmantotie apzīmējumi, kur 1 nozīmē sācis apgūt konkrēto prasmī, nedara to patstāvīgi un pēc mutiska aicinājuma neizpilda darbību. Simbols 2 norāda, ka bērns pēc aicinājuma atceras darbību, kura jāveic pēc zināma algoritma. Savukārt simbols 3 jau reprezentē bērna patstāvību konkrētajā prasmē un apliecina izpratni par noteiktu lietu kārtību.

Izvērtējot piedāvāto materiālo bāzi pētāmajai pašapkalpošanās prasmei mākslā – ūdens ieliešana traukā, tas ir, bērnam ir novietoti nepieciešamie piederumi – galdauts, lapa, ota, krāsas, ūdens trauks, gleznošanas nodarbībai uz galda. Salīdzinošā skatījumā vērtētās prasmes līmenis pēc kritērijiem ar būtiskāko kritēriju izveidots uzskatāmāk diagrammā. Tātad primāri 72% jeb 13 bērni no vērojumā iesaistītajiem, neizrāda iniciatīvu traukā iepildīt ūdeni. Paskatoties atšķirību grupā zēni un meitenes, kuri uzrāda augstākus rezultātus, secināms, ka no 9 meitenēm 5 uzrāda pozitīvāku rezultātu šajā mākslas pašapkalpošanās prasmē vērtēto. Zēnu īpatsvars neuzrādās pētījumā. Tas ir ar kritēriju pēc skolotājas aicinājuma, ka tagad nepieciešams iet un iepildīt traukā ūdeni atsauca 5 bērni jeb 28 % no visiem iesaistītajiem. Pirmreizējā darbībā

bērnus novērojot, patstāvīgu darbību neuzrāda neviens no iesaistītajiem bērniem pētījumā. Proportcionāli dati attēloti diagrammā (sk. 1.attēlu).

1.attēls. Pašapkalpošanās prasmes ūdens trauka uzpildīšana.

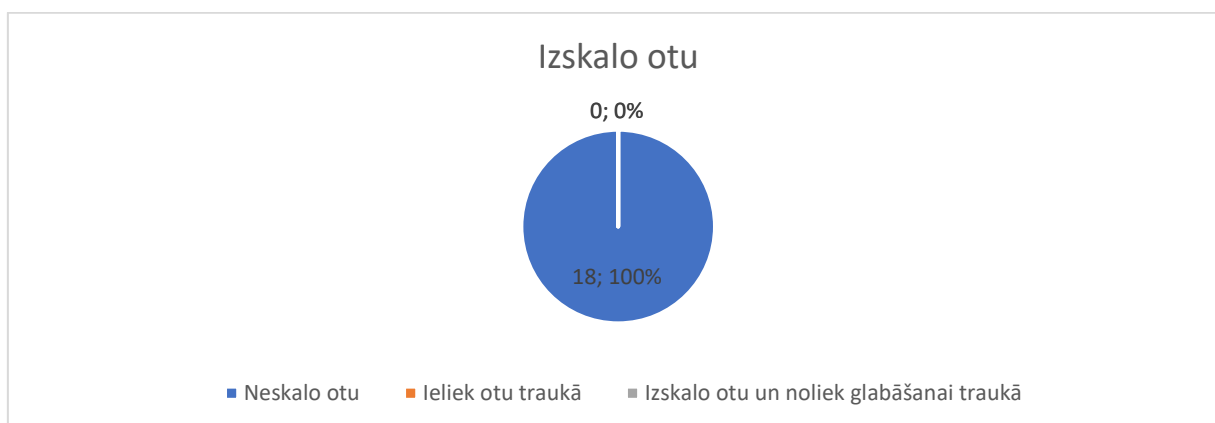
Skaidrojums šīs pašapkalpošanās prasmes zemajam līmenim ir sasaistāms ar bērnu pieredzi. Kā zināms 1.posmā pirmsskolā bērnam galvenais jaunas informācija apgūšanas veids ir demonstrēšana, uzskatāmu darbību rādīšana un mutiska darbību komentēšana. Šī Vigotska teorija pierāda, ka iepriekš bērni nav saskārušies ar šādu darbību, kur būtu jāpielieto attiecīgās prasmes- pirms gleznošanas piepildīt ūdeni traukā, kas paredzēts otu skalošanai nodarbības laikā un tās beigās. Tātad pirmsskolas pedagogs būs persona, kuras vadībā bērns apgūs šo prasmi ar pedagoga izvēlētajām metodēm. Domājams, ka mājās vecāki nav piedāvājuši šādu darbību savam bērnam. Jo līdzšinējais dzīves periods pavadīt tiešā vecāku audzināšanā. Būtiski ir bērnu nesteidzināt un nesākt izteikt kritiku par viņa veikumu vai neizdarību, jo tas turpmāk pēc A.Šponas skatījuma teorijā, rada iespēju bērnu padarīt par atkarīgu no pieaugušā. Tikpat svarīgi zināt, ka vēlamais periods bērnam kopā ar tiešo uzticības personu ir vecumā līdz trīs gadiem. Pēc psihologu domām trīs gadu vecums būtu optimālais pirmsskolas apmeklējuma uzsākšanai.

Turpretim 28% bērni, kuri veic pašapkalpošanās prasmju darbību mākslā konkrētajā kritērijā, liek secināt, ka bērns ir iepriekš saskāries ar piedāvāto manipulāciju pašapkalpošanās prasmju jomā. Tas liecina, ka šo bērnu pašapkalpošanās prasmju līmenis attiecīgajā pozīcijā ir salīdzinoši augstāks kā pārējiem pētījumā iesaistītajiem bērniem. Kā arī pozitīvi atspoguļo vecāku ieinteresētu līdzdalību bērna attīstībā, piedāvājot mākslas aktivitātes mājās.

Otrs būtiska arguments šajā pētāmajā jautājumā ir bērna adaptācijas periods pirmsskolā, jo septembra mēnesis ir laiks, kad bērni 1. posmā pirmoreiz uzsāk apmeklēt pirmsskolu. Tātad jaunas vides apgūšana un iekļaušanās jaunajā kolektīvā, drošas piesaistes izveidošana ar grupas pedagogiem un pedagoga palīgu ir būtisks aspekts. Jo ne vienmēr mēs varam identificēt, ka prasmes neparādīšana ir sasaistāma tikai ar tās nezināšanu, bet gan arī ar baiļu pārvarēšanu.

Treškārt jāuzsver valodas jautājums. Tāpat teksta izpratne, ko skolotājs stāsta bērnam. Daļai bērnu ģimenē tiek pilnībā vai daļēji lietota krievu valoda. Atsevišķos gadījumos pirmsskola lielākajā dienas daļā ir vienīgā vieta, kur bērns dzird latviešu valodu. Tas šobrīd apgrūtina bērnam pilnvērtīgi uztvert nepieciešamo informāciju ar izpratni. Lielai daļai bērnu vispārējais valodas lietojums saziņas kontekstā ir zemāks par vēlamo.

Turpinājumā tika pētīta sekojoša pašapkalpošanās prasme vizuālajā mākslā kā otu skalošana un novietošana pēc darba tai paredzētajā vietā. Skatīt 2. attēlu.

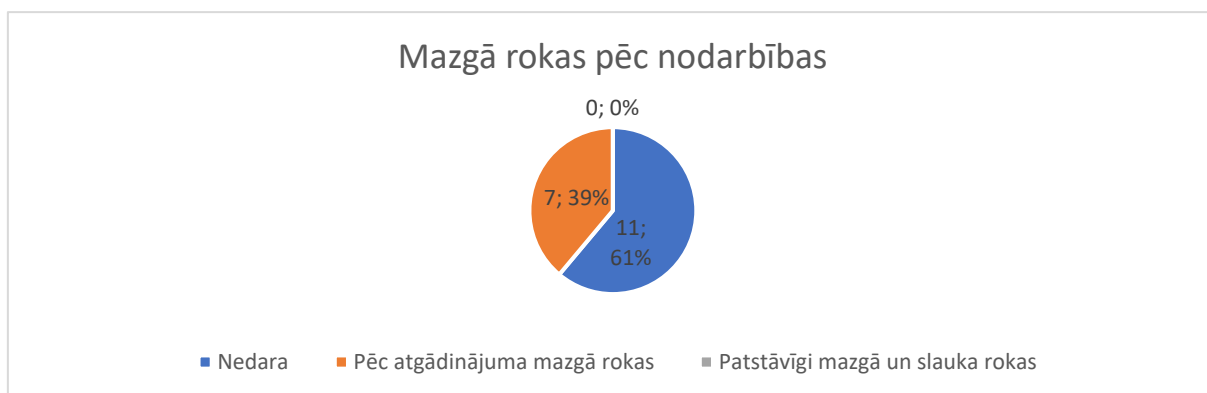
2.attēls. Pašapkalpošanās prasme- otas izskalošana.

Ar kritēriju - skalo otu, pēc tabulas datiem novērojams, ka 100% bērni šo prasmi neuzrāda atbilstoši cerētajam. Tai pat laikā glezniecības darbības procesā periodiski bērni izmantoja ūdens trauku otu iemērķšanai, kas jau ir pozitīvs rādītājs. Tomēr tas sasaistāms ar jaunu lietu apguvi un izpēti savas zinātkāres apmierināšanai bērnam nevis ar mērķtiecīgu apzinātu otas skalošanu darba beigās. Šī prasme bērniem vēl ir jārosina un jāveicina. Interesanti arī lasāmi rezultāti bērniem, kuri pēc uzaicinājuma ielēja ūdeni traukā, taču nav guvuši priekšstatu vai izpratni par otas skalošanas nepieciešamību vai pieredze nav bijusi tik pietiekama, lai spētu izmantot zināšanas nodarbībā. Likumsakarīgs novērojums, ka bērns nenoliek otu atpakaļ otu traukā, tai paredzētajā vietā. Lai gan ikdienā skolotāja visas dienas garumā atgādina bērniem pēc rotaļāšanās vajag nolikt spēli vai rotaļlietu atpakaļ vietā no kuras tā tika paņemta, tas nav bērnu izpratni sasaistījis arī nodarbības laikā. Būtībā situācija uzskatāma analoga- darbības beigās nolikt atpakaļ paņemto lietu. M. Montesori uzskatīja, ka bērniem jāradina nolikt vietā mantas no paša sākuma, tā pieradinot bērnus pie lietu kārtības.

Kā arī nav novērotas- attiecīgi 0% šo abu prasmju darbības secīgi viena aiz otras – otu mazgāšana un atlikšana traukā tai paredzētajā vietā. Attiecīgajā periodā salīdzinoši augsta prasība tieši konkrētajai novērojamajai grupai.

Cēloņa skaidrojums prasmju neuzrādīšanai raksturojams ar to ka, iepriekš nav bijusi pieredze atbilstošas vides pieejamībai glezniecības nodarbībā.

Vēl viens rakstura lielums pašapkalpošanās prasmju aspektā vizuālās mākslas jomā ir apskatīts – roku mazgāšana pēc nodarbības. Skolotāja gleznošanas nodarbībai beidzoties, vēroja bērnu reakciju, kurš pirmais apjautīs vai radīs nepieciešamību pēc roku mazgāšanas. Novērojuma rezultātus procentos vizuāli uzskatāmi skatīt 3. attēlā.

3.attēls. Roku mazgāšana pēc nodarbības.

Pašsaprotama higiēnas darbība, kuru pielietojam ikdienā ir roku mazgāšana. Pēc skolotājas izteikta aicinājuma, atsaucās roku mazgāšanai 7 bērni, kas ir 39% no visiem iesaistītajiem. Savukārt, no šiem 7 bērniem 4 bērni izrādīja atsaucību prasmei ieliet ūdeni traukā, pēc skolotājas atgādinājuma. Tomēr atklājās, ka lielākā daļa jeb 61% no iesaistītajiem novērojumā 2.-3.gadus veciem pirmsskolēniem, pēc nodarbības rokas nemazgā, skaitliski 11 bērnu no kopā 17. Būtībā roku mazgāšanu var traktēt kā ieradumu. Pie nosacījuma, ka darbība tiek atkārtota ar regularitāti. Tas veicina ieraduma nostiprināšanu. Bērns vēl, domājams, neapzinās roku mazgāšanas svarīgumu un tā ietekmi uz veselību jebkurā dzīves situācijā turpmāk. Bet tikpat interesants ir sekundārais novērojums attiecībā uz autiņbiksītēm bērnam. Brīdī kad bērns pastiprināti izjūt diskomfortu, signalizē par nepieciešamību veikt higiēnas procedūru ar raudāšanu, paužot neapmierinātību. Bet arī tas nav izteikti visiem bērniem. Tātad secināms, ka ne visiem diskomfortu rada netīras rokas. Drīzāk bērns jāvedina domāt par ietekmi uz veselību un sekām, kuras var rasties, neveicot roku mazgāšanu. Kas savukārt ir spēcīgāks kairinātājs uz bērnu, kā vienkārši netīras rokas. Otrs aspekts ir estētiskais skatījums, tomēr arī pie šī bērns ir jāpieradina un jāpievērš viņa uzmanība asociējot ar negatīvām sekām higiēnas neievērošanas gadījumā. Spēcīgu iespaidu atstāj vizuālais demonstrējums, kā uztveres metode. Noderēs didaktiskās rotaļnodarbības ar roku mazgāšanu, gan īsfilmu demonstrēšana bērniem.

Turklāt 3 bērni no 7, kuri mazgāja rokas pēc skolotājas aicinājuma, neuzrādīja prasmes vai atsaucību ūdens ieliešanai traukā nodarbībai sākoties. Tāpat redzams, ka viens no bērniem, kurš ielej traukā ūdeni ar skolotājas aicinājumu, tomēr neuzrāda prasmi roku mazgāšanai pēc aicinājuma.

2.2. Pedagoģiskā darbība pašapkalpošanās prasmju veicināšanai

Izvērtējot teorētiskajā materiālā iegūto informāciju par bērnu vecumposma attīstību un vēlamo sasniedzamo rezultātu- prasības 1. posma beigās, kuras pakāpeniski mācību gada laikā jāapgūst. Pirmsskolā tiek sastādīts plāns mēnesim katrā mācību jomā, balstoties uz izvirzītajiem sasniedzamajiem rezultātiem caurviju prasmēs, mācību jomās un ieradumu veicināšanā, saskaņojot tēmu katram mēnesim. Septembra mēneša tēma – “Es kā cilvēks.” Ziņa bērnam – “Es eju uz bērnudārzu satikt jaunus draugus un rotaļāties, skolotāja būs blakus, lai es justos droši.” Caurviju prasmēs izvirzīts rezultāts kritiskajā domāšanā un problēmrisināšanā- “Lieto sadzīves darbību algoritmus pazīstamās situācijās.” Vērtībās un tikumos tiek akcentēta un novērtēta bērna drosme. Pašapkalpošanās prasmēs kultivēta tiek roku mazgāšana un savas piederības vai atpazīšanas zīmītes jeb attēla atrašana uz individuāli lietojamajiem piederumiem kā, piemēram, divielis roku slaucīšanai pēc to mazgāšanas. Ja sākotnējā diagnostikā dati uzrāda, ka bērni patstāvīgi neizrāda nepieciešamību pēc šīs darbības veikšanas, tad tiek izstrādāts soļu plāns šīs prasmes attīstības sekmēšanai. Pirmsskolā visas dienas garumā bērniem tiek veicināta, ar vides iekārtojumu un metožu palīdzību, patstāvība un prasmju attīstība. Nav atrauts mācību joma saturs no kopējā konteksta, bet tieši pretēji izplānotas darbībās konkrētās dienas apgūstamajām rotaļnodarbībām pielietojot jau iegūto jauno informāciju visas dienas garumā dažādās situācijās. Tā, piemēram, roku mazgāšana nebūt nenotiek tikai vienīgi pēc gleznošanas nodarbības. Tāpat kā šī prasme nav galvenā, kuru paredzēts sasniegt tieši kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā mācību jomā. Šeit ir svarīgi atcerēties, ka personīgā higiēna ir svarīga visas dienas garumā un tā pēc programmas ir sasniedzama pie veselības un fizisko aktivitāšu jomas. Roku mazgāšanu var traktēt kā ieradumu, kuru var sekmēt atbilstošā vidē ar piemeklētām metodēm.

Pirmā nedēļa. Bērni tiek iepazīstināti, katrs pakāpeniski ar savu piederības zīmīti, pēc kuras atšķirt savas lietas- ģērbtuvē skapīti, tualetē- podu, divieli. Pirmreizēji zīmīti bērns iepazīst no rīta kopā ar vecākiem, atstājot skapītī savas drēbes un maiņas apavus. Likumsakarīgi- arī skolotājs ir izveidojis sev sarakstu ar to kuram bērnam atbilst katra piederības zīme. Bērni ar vecākiem to varēja izvēlēties pēc sava ieskata no piedāvātajiem variantiem. Kas ietver personīgo iesaisti un ieinteresētību, tātad bērns domā līdzī. Piemēram, piederības zīme ar attēlu ābols. Rudens, septembra mēnesis, rudens raža aktuāla tēma. Bērna redzes lokā pastiprināti ir parādīties šīs auglis, kas tieši un netieši kairina viņa uzmanību no dažādiem rakursiem – mājās, veikalā, tirgū, ciemos pie omas un pirmsskolā. Tātad tas noved pie pastiprinoši ietekmējoša faktora, lai iegaumētu.

Sekundāri bērns tiek iepazīstināts ar grupas telpu izvietojumu un darbībām, kuras tiek tur attiecīgi izpildītas, tātad – kam šīs telpas ir paredzētas pēc lietošanas nozīmes. Sākotnēji pirmajā nedēļā bērni uzsākot apmeklēt pirmsskolu jūtas nedroši un satraukti, jo vide ir jauna un nepazīstama no ierastās. Šeit atkārtoti bērns saskaras piederības zīmēm tualetes telpā, kur uz aķīšiem pie sienas novietoti roku dvieļi. Skolotāja no rīta ar katru bērnu individuāli dodas uz tualetes telpu ar aicinājumu – “Iesim nomazgāt rokas”. Balss tonis ir mierīgs, laipns un samērā kluss, bērniem draudzīgā attieksmē. Skolotāja pasniedz roku, pēc šī žesta bērns intuitīvi sniedzas pie skolotājas un ieinteresēts dodas līdzī veikt roku mazgāšanu. Šeit tiek bērnam paskaidrots, ka rokas pēc ģērbšanās no āra ir jānomazgā, jo apkārt dzīvo dažādi mikrobi, kuri nav draudzīgi. Lai varētu draudzīgi un droši rotaļāties nebaidoties no mikrobu nedarbiem, rokas ir jānomazgā. Šajā darbībā bērnu reakcija bija vērojama dažāda. Sākotnēji atsevišķu bērnu stress par šķiršanos no vecākiem rīta cēlienā bija pārāk spēcīgs, tādejādi ar šo skaidrojošo un aicinošo metodi neizdevās iesaistīt šajā rutīnas darbībā – roku mazgāšana. Savukārt grupai bērnu tika novērots, ka ar žestikulāciju parādot ne tikai ar vārdisku aicinājumu, bērns iesaistās roku mazgāšanā.

Skolotāja ar bērnu dodas pie izlietnes, bērns vēl neizrāda iniciatīvu atvērt ūdens krānu, tāpēc to palīdz izdarīt skolotāja. Daži bērni atteicās tuvināt rokas ūdenim. Šajā brīdī skolotājs demonstrē bērnam un skaidro, ka ūdens ir silts un patīkams un tek uz pirkstiņiem un plaukstām.

Pēc roku nomazgāšanas skolotāja aicina bērnu atrast dvieļi pēc savas piederības zīmītes, kura jau bija uz skapīša ģērbtuvē. Šeit tika novērota situācija pirmajā nedēļā, ka bērns vēl nevar atrast, kurš no dvieļiem ir viņam paredzētais. Kā arī bērns sākotnēji tikai pēc skolotājas aicinājuma beidz mazgāt rokas zem ūdens. Skolotāja turpina darbību nosaukšanu – “Tagad ņem dvieļi un noslaukām rokas.” Pārsteidzoši novērojumi iedalāmi divās kategorijās. Pirmā kategorija – grupa bērnu, kuri sākotnēji izvēlējās pēc nejaušības kādu no dvieļiem roku slaucīšanai un otrā grupa bērnu, kuri nepievērš uzmanību dvieļiem, skolotājas aicinājumam slaucīt rokas, bet uzreiz vēlas atgriezties grupas telpā. To skolotāja nepieļauj un aicina bērnu atpakaļ, rādot dvieļi, noslaucīt rokas. Bērns izrāda neapmierinātību, bet pēc skolotājas iedrošinājuma noslauka rokas.

Bērni pakāpeniski kopā ar skolotāju veikuši roku mazgāšanu un gatavojas nākošajai dienas darbībai – brokastīm. Pēc brokastošanas nākamā reize, kad skolotāja aicina mazgāt rokas bērnus, paskaidrojot nepieciešamību, lai bērnam veidotos izpratne par nepieciešamību to darīt nevis tikai haotiska īslaicīga darbība bez jēgas. Primāri bērnam īsi un saprotami jāpaskaidro notiekošais un tālāka darbību secība, lai bērns neapjuktu. Viņi vēl nespēj izpildīt vairāku darbību secību patstāvīgi ar norādi vienā teikumā. Teikums skolotājam jānoformulē ar vienu ietvertu darbību, piemēram, ejam mazgāt rokas. Tāds darbības formulējums ir bērnam 2 gadu

vecumā saprotams un izpildāms. Savukārt piedāvājot uzreiz darbības, kā ejam mazgāt un slaucīt rokas un podiņu paņemt (dabisko vajadzību kārtošanai) rada bērnam apjukumu un viņš neizpildīs visas minētās darbības. Turpinājumā ņemot vērā ka pirmā nedēļa un adaptācijas periods bērniem tik tikko iesācies, svarīgi nepārspīlēt ar doto darbību kvantumu. Pētījumā stresa mazināšanai pašapkalpošanās prasmju attīstībai septembra mēnesī akcents tika likts uz bērna tieši interesējošām darbībām- rotaļāšanās, pastaiga un roku mazgāšana. Dienas laikā atkārtoti bērni sastopas ar piederības zīmi uz skapja ģērbtuvē dodoties pastaigā. Pastaigas laikā gadās bērnam apkrist un nosmērēt rokas ar zemi. Bērni aktīvi izmanto iespēju darboties smilšu kastē. Pieskaras daudzām rotaļlietām, kuras atrodas laukā, tātad daudz veidu kā uz rokām iegūt kaitīgos mikrobus. Pēc pastaigas bērnus skolotāja iesaista sarunā un aicina pievērst uzmanību rokām. Mēģinājums tomēr neveiksmīgs. Lielākā daļa bērnu pēc pastaigas, atgriežoties grupā raud, jo pavadītais laiks, kurā bērns ir šķirts no vecākiem- tiešās uzticības personas jau sasniedzis savu kulmināciju, bērns skumst un ilgojas pēc vecākiem. Izsalkums un nogurums arī dod savu artavu raudāšanā. Skolotāja un grupas skolotāja palīgs palīdz bērniem pārgērbties un dodas kopā uz tualetes telpu mazgāt rokas. Šeit skolotāja pavisam vienkārši bērniem stāsta, ka jānomazgā rokas no netīrumiem, lai varētu paēst pusdienas. Bērni vēl nav iegaumējuši, ka jānoslauka rokas, tāpēc to skolotāja viņiem atgādina. Pēc šīs personīgās higiēnas darbības veikšanas bērni ar skolotājas aicinājumu, pēc novērojuma, ka skolotāja palīgs ir salicis traukus uz galda un ēdienu tur sadalījis, dodas apsēsties pie galda un ēd pusdienas. Jāpiebilst, ka autores novērojums liecina atšķirīga līmeņa prasmes ēšanā- tātad karotes lietošanā. Līdzīgi kā ar roku mazgāšanu un slaucīšanu bērni savu iniciatīvu neizrāda, bet atsaucas uz skolotājas aicinājumu, arī ēšanas laikā līdzīga situācija. Lielākā daļa ar palīdzību apsēžas pie galda un neseko darbība. Atsaucoties uz caurviju prasmju izvirzīto mēneša rezultātu kritiskajā domāšanā un problēmrisināšanā – lieto sadzīves darbību algoritmu pazīstamās situācijās, secināms, ka bērni paši patstāvīgi nelieto karoti ēšanai, no kā izriet ka vecāki 2 gadus vecu bērnu baro. Pēc teorijā apskatītajiem attīstības rādītājiem atbilstība būtu patstāvīga karotes izmantošana ēdienreizē. Savukārt šī ir viena no pazīmēm, novērojumā, ka daļa grupā bērnu neatbilst prasmju attīstības līmenī atbilstoši savam vecumam. Tas iezīmējas, kā vecāku hiperaprūpe pār bērnu, cenšoties izdarīt viņa vietā, tādejādi traucējot bērna attīstību. Secināms, tas pats iemesls uz pašapkalpošanās prasmi- roku mazgāšana un noslaucīšana divi. Pašreizējā situācijā bērns to nedara, tātad tas tiek ikdienā veikts viņa vietā. Tomēr nevar izslēgt ietekmējošu faktoru, kā adaptācijas periods. Ēšanas laikā viens no bērniem pievērs savu uzmanību, jo apģērbs ir nosmērējies, uz tā ir uztecējis ēdiens. Bērns neturpina ēst, bet piesauc uzmanību. Skolotāja viņam paskaidro, ka pēc ēšanas nomainīs citu krekliņu un viss ir kārtībā, lai turpina ēst. Pirmo

nedēļu vismaz četras reizes dienā bērni skolotājas uzrunāti tiek aicināti mazgāt rokas. Lielākā daļa pirmsskolā pavada tikai pusi dienas un nepaliek uz diendusu.

Otrā nedēļa. Joprojām risinās bērnu adaptācijas laiks pirmsskolā. Pirmdienas rīti ir bērniem grūtāki, tas izpaužas kā raudāšana. Skolotāja iesaistās sarunā un palīdz nomierināt, kamēr vecāki dodas darba gaitās. Intereses piesaistīšanai skolotāja ir sagatavojusi ziepju burbuļus. Ņemot vērā lielāko bērna pieplūduma koncentrāciju vienā laika brīdī, nebija iespējams vienlaicīgi mierināt raudošos bērnus un individuāli aicināt mazgāt rokas. Sekoja rīcības plāns, ka skolotāja paņem sagatavotos ziepju burbuļus un pūš tos, piesaistot bērnu uzmanību uz ko patīkamu. Pēc brīža, kad bērni jau iejutušies grupā skolotāja aicina bērnus kopīgi doties uz tualetes telpu mazgāt rokas. Tur skolotāja parāda un stāsta ka no ziepēm arī var izveidot burbuļus, bet citureiz tur sanāk mazas putas. Skolotāja jautā vai bērni vēlas pārbaudīt, kas no ziepēm būs paslēpies uz viņu rokām. Bērni nelieto valodu lai piekristu vai noraidītu skolotājas aicinājumu, bet tā vietā parādās drūzmēšanās un priecīgas sejas, kas mudina domāt, ka bērni vēlas piedalīties šajā nodarbē. Skolotāja paskaidro, ka visi reizē nevar vienlaicīgi mazgāt rokas. Visi bērni varēs saziņot plaukstas ar ziepēm un vērot, kas tur parādās – burbuļi vai putas. Tualetes telpā ir divas bērnu augumam atbilstošas izlietnes un viena pieaugušo cilvēku augumam atbilstoša izlietne. Labajā pusē bērnu līmenī karājas dvieļi roku slaucīšanai, skolotājai atsevišķi no bērniem dvieļis pakabināts. Skolotāja pirmkārt demonstrē roku mazgāšanu ar ziepēm pati un komentē darbību, kuru veic, jaukā un patīkamā balsī tonī. Aicina bērnus nākt tuvāk izlietnei un uzaut piedurknes uz augšu, lai nenaslapinātu visu krekliņu. Bērni patstāvīgi neizprot šo darbību novērotajā bērnu grupā. Skolotāja palīdz to bērnam izdarīt un aicina saslapināt rokas zem atgriezta ūdens krāna. Parāda ziepju trauku un iepilina plaukstā vienam bērnam ziepes, rosina tās saziņot, berzējot plaukstu vienu pret otru. Pirmais bērns ir drosmīgs un to dara ar prieku, smaidot. Pēc skolotājas aicinājuma atvērt plaukstas un pārliedzināties par to, ko var tur ieraudzīt, respektīvi, būs burbuļi vai putas, bērns reaģē un gaida skolotājas apstiprinājumu rezultātam. Atklājas, ka tur ir burbuļi. Pārējiem bērniem novērojams liels interese pieplūdums un arī viņi grib to izmēģināt. Skolotāja stāsta leģendu, ka ziepes noķer burbuļos mikrobus un tos vajag zem ūdens noskalot prom, lai tīras rokas paliek. Pēc tam atgādina noslaucīt rokas dvieļī. Vēljoprojām novērojams, ka bērni neatrod savu dvieļi pēc piederības zīmes, bet izvēlas noslaucīt kādā dvieļī pēc savas ieceres. Skolotāja atgādina, ka katrs slauka rokas tikai savā dvieļī. Brīdī kad bērns ir izvēlējis dvieļi, skolotāja pārbauda vai tas ir īstais, nepieciešamības gadījumā samaina, izskaidrojot, ka zīmīte tāda pati kā uz skapīša. Kā arī patstāvīgi roku slaucīšanas darbību lielākā daļa bērni vēl neuzrāda, rokas slauka skolotāja bērniem. Novērojuma grupā jaunākajam bērnam ir pilni divi gadi un vecākajam bērnam divi gadi un astoņi mēneši.

Trešā nedēļa. Skolotāja sagatavojusi gleznošanas nodarbībai nepieciešamos piederumus un iekārtojusi darba vietu, lai strādātu ar katru bērnu individuāli. Paralēli skolotāja palīgs novēro un piedalās bērna vadītā rotaļā uz paklāja. Sākotnēji vairāki bērni izrāda interesi par notiekošo pie galda un pulcējas blakus, signalizējot par vēlmi darboties. Skolotāja pastāsta, ka jāpagaida, varēs visi bērni krāsot ar krāsām un otu. Pirmo bērnu paaicina Diego, kuram ir divi gadi un astoņi mēneši. Viņš tiek iepazīstināts ar krāsām, otu un papīru, ūdens trauku. Skolotāja paņem otu un lūdz bērnu nosaukt: “Kas man ir rokā? Kā to sauc? Vai tu zini? Vari man pateikt?” Bērns klusē un nesaka skolotājai savu variantu. Bet ikdienā bērns izmanto vārdus kā saziņas līdzekli. Turpinājumā skolotāja pastāsta, ka tā ir ota, ar to var krāsot. Demonstrē uz savas rokas otas maigumu un komentē to. Pievērš uzmanību krāsu kastītei, uz kuras ir attēls ar apgleznotām bērnu rokām. Izsaka aicinājumu: “Arī mēs šodien krāsim savas plaukostas!” Piedāvā bērnam tīru, sausu otiņu pielikt pie plaukostas, lai sajustu, kā sari slīd pār roku un pirkstiem. Diego labprāt atsaucas piedāvājumam un uzmanīgi skatās kā ota slīd pār viņa plaukstu. Līdztekus skolotāj jautā par tā brīža sajūtām- “Kāda ir ota? Vai otas sari kutina pirkstus?” Bērns pasmaida, taču verbāli neatbild uz jautājumu. Kamēr ota slīd pār bērna plaukstu, skolotāja darbību pavada ar skandējošā balsī runājamu stāstu. “Ota slīd pa plaukstu, pāri pirkstiem maziem, apgriežas un atpakaļ dodas, gribas citu pirkstu aptecēt.” Kad visi pirksti ar otu aplaucīti, vieglām kustībām pār plaukstu pārslidina otu. Jautā bērnam : “Tagad ņemsim arī krāsu un ota dejos pa tavu sauju?” Piedāvā izvēlēties bērnam krāsu ar kuru vēlas noklāt savu plaukstu. Diego parāda ar pirkstu uz krāsas kārbīņu, izvēloties sev vēlamo krāsu. Skolotāja aicina nosaukt krāsu, bet Diego klusē. Tad viņa papildina teikto ar krāsas nosaukumu. “Tā ir zaļa krāsa. Tu izvēlējies zaļo krāsu, krāsim plaukstu zaļu!” Sākotnēji skolotāja rāda un komentē, ka krāsā jāiemērc otiņas sari un tie nokrāsojas. Tad uzmanīgi pieliek otu ar krāsu pie bērna plaukostas, bērns uzmanīgi vēro skolotājas darbību un jūtas drošs. Kamēr tiek klāta plauksta ar krāsu, skolotāja skandē stāstu – “Ota slīd pa plaukstu, pāri pirkstiem maziem, apgriežas un atpakaļ dodas, gribas citu pirkstu aptecēt.” Piedāvā bērnam noklāt atlikušo plaukostas daļu pašam. Otas satvēriena paņēmieni bērnam nav saprotams, to skolotāja ierāda. Diego iesaistās radošajā darbībā ar rūpību. Kad plauksta noklāta ar skolotājas palīdzību izdara nospiedumu uz baltas papīra lapas. Skolotāja pievērš bērna uzmanību brīdī, kad jāpaceļ roka no lapas. Jautājot: “Kas uz lapas parādījās? Tavas plaukostas nospiedums?” Vērojams bērna prieks par izdevušos rezultātu. Redzams, ka bērns nezina ko darīt tālāk. Skolotāja turpina, ka darbiņš ir tagad pabeigts un vai pašam patīk kas ir sanācis? Pamāj Diego ar galvu, piekrītot. Aicina nākt citu bērnu Raineru. Tiek novērots, ka Diego nepievērš uzmanību nepieciešamībai nomazgāt rokas. Skolotāja aicina Diego doties mazgāt rokas, jo tās ar krāsu noklātas. Izskaidrojot cēloņu un seku sakarību viņš ar skolotāja palīgu dodas mazgāt rokas.

Augstāk minētās darbības tiek atkārtotas ar visiem novērojuma grupas bērniem konkrētajā reizē. Rainers (divi gadi un pieci mēneši) saprot ko viņam jautā, taču atbildi sniedz krievu valodā. Tā arī kad skolotāja aicina izvēlēties krāsu, viņš nekonkrēti parāda. Skolotāja lūdz tiešāk, lai parāda ar pirkstu. Pēc pirmā krāsas triepiena uz plauksta Rainers samulst un parauj plaukstu pie sevis. Noprotams, ka nosmērētā plauksta rada sākotnēju diskomfortu bērnam. Attiecīgi skolotāja mierina, ka rokas pēc nodarbības uzreiz varēs nomazgāt un tās būs tīras. Bērns drošāk iesaistās darbībā. Pats arī labprāt izvēlas sev noklāt plaukstu ar krāsu. Pēc nodarbības gaida skolotājas aicinājumu mazgāt rokas.

Amanda (divi gadi un pieci mēneši) uz jautājumiem nodarbības laikā izsaka īsu apgalvojumu ar galvas mājieni, par piedāvāto darbību izrāda lielu ieinteresētību un prieku. Uzreiz vēlas pati klāt plaukstu ar izvēlēto krāsu un otas satvēriens ir ergonomisks. Pēc skolotājas atgādinājuma Amanda piekrītoši pamāj ar galvu, ka jādodas mazgāt rokas.

Jegors (divi gadi un trīs mēneši) izteikti raud un neapmierināts no rīta nāk uz grupu. Bērns runā krievu valodā, valsts valodā nekomunicē. Viegli atsaucās aicinājumam uz nodarbību, vēroja kā citi bērni veic manipulāciju ar otu un krāsu uz plauksta. Pats neizrādīja nepieciešamību mazgāt rokas, bet centās tās tūlītēji noslaucīt pret drēbēm sev.

Milana (divi gadi un viens mēnesis) latviešu valodā nekomunicē, izrunātās skaņas nav saprotamas. Interesi par nodarbību izrādīja, nepacietīgi gaidot savu kārtu. Uzmanīgi vēroja skolotājas darbību, bet pati neuzdrošinājās paņemt otu. Roku mazgāšanai atsaucās tikai pēc atkārtota skolotāja palīga aicinājuma.

Mariana (divi gadi) ar pirkstu norāda izvēlēto krāsu un piedalās plauksta noklāšanā ar krāsu. Valodu saziņai neizmanto, tā vietā pieturas pie žestiem norādot uz vajadzību. Nodarbības laikā mēģināja arī otu klāt ārpus savas plauksta uz galda. Pēc nodarbības skolotāja aicināja mazgāt rokas, Mariana pamāja piekrītoši ar galvu un devās līdz skolotāja palīgam uz tualetes telpu.

Kristīne (divi gadi četri mēneši) runā latviešu valodā skaidri un saprotami. Pati izrādīja interesi līdzdarboties nodarbībā. Ar vārdu nosauc krāsu. Ir redzams, ka bērns ir iepriekš jau darbojies līdzīgā nodarbībā. Pēc nodarbības ar vārdisku aicinājumu – mazgāt rokas, atsaucās un piebilda: “Jā, labi.” Pārējie bērni jāved aiz rokas, jo interese virzīta uz citu nodarbi.

Ceturtnā nedēļā. Piedāvātā aktivitāte ar krītiņiem zīmē “Lapas krīt zemē.” Skolotāja iesaistot bērnus sarunā iekārto darba vietu – klāj galdu ar galdautiem, izdala kastes ar krītiņiem katram galdam un lapas kur strādāt. Pirms tam kustību rotaļa “Lapas” bērnu ieinteresēšanai nodarbībā. Pēc novērotā pētījuma grupā bērni tūlītēji sniedzās pēc krāsu krītiņa un veica kustības baltajā lapā. No attēlotajiem darbiem pārsvarā dominēja švīkāšana, un atsevišķi punktēšanas elementi. Kristīnes un Alises darbā bija vērojami nelieli apļojumi visā lapā,

izmantojot vairākas krāsas. Piedāvātā materiāla- krītiņu specifika, ka uz pirkstiem paliek krāsa no attiecīgā krītiņa. Līdz ar to brīdī, kad bērns pauž ziņu, ka savu attēlojumu darbu ir pabeidzis, rokas ir netīras un tās nepieciešams nomazgāt. Šajā nodarbībā pielietota metode darbs ar visu grupu. Darba procesā bērni aizrautīgi strādāja. Pēc nodarbības skolotāja aicināja bērnus darbus nolikt kaudzītē uz galda norādītajā vietā. Pēc tam doties mazgāt rokas, jo tās netīras. Lai varētu turpināt rotaļāties ar mantām. Daļa no bērniem palika pie galda sēžot un negāja mazgāt rokas. Šos bērnus nācās atkārtoti aicināt, sakot- “celies augšā, nāc mazgāt rokas”, attiecīgo tekstu pavadot ar roku kustībām. Tualetes telpā liek skolotāja bērniem gaidīt rindā, vienam pēc otra, fiziski izkārtējot bērnus. Atkārtoti tiek stāstīta secība roku mazgāšanai. Ikvienam bērnam palīdz uzlocīt piedurknes un mutiski atgādina par to nepieciešamību. Amanda, Kristīne, Mariana, Rainers uzloka piedurknes paši, kad atgādina to. Skolotāja atver ūdens krānu, bērniem nav tik daudz spēka. Tie saslapina rokas un skolotāja dozē uz plaukstas katram ziepju daudzumu. Pie savas izlietnes skolotāja demonstrē roku mazgāšanu un piekodina bērnus, ka rūpīgi jāšaberzē, lai ziepju burbuļi un putas dzen prom netīrumus no rokām. Arī novērojams, ka bērni ar interesi saputo rokas lai redzētu ziepju burbuļus un putas, sagaidot skolotājas apstiprinājumu tam. Katram tiek teikts, ka jāpaņem savs dvielis, kurā noslaucīt rokas, atgādināts kāda piederības zīmīte ir un fiziski norādīta attiecīgā dvieļa atrašanās vieta katram bērnam. Kristīne, Amanda, Rainers, Diego, Anastasija un Darja jau ir iegūmējuši sava dvieļa atrašanās vietu un atbilstošo zīmīti. Pārējiem vēl ir jānorāda, kuru izmantot. Piemēram, Mariana, Aleksandra un Milana jauc dvieļus un izvēlas kādu citu dvieli roku slaucīšanai. Pie tam vēl samaina dvieļus vietām citiem bērniem. Pēc teorijā pētītā secināms, ka šāda darbība raksturīga divus gadus veciem bērniem, viņus interesē manipulācija ar dažādiem priekšmetiem un to kārtošana rindā. Šīs smalkās roku pirkstu kustības stimulē muskuļu attīstību, kas savukārt veicina bērna valodu tuvākajā periodā, jo tik stimulēti nervi pirkstu galos, kairināti receptori, kuri atbild par runas centru smadzenēs. Bērni attiecīgajā situācijā to uztvēra par iespēju rotaļāties, līdzīgi, ka to dara grupā. Situācijā kur bērnam šī iemesla dēļ nav dvieļa, piemēram, Mikuss stāv pret dvieļiem un neko nesaka, bet arī citu dvieli neņem. Jegors izvairās no roku slaucīšanas, neklausā brīdī, kad saka ka mazgāšana beigusies, rokas ir tīras, tagad tās vajag noslaucīt, jo ir slapjas. Novērojumi rāda, ka Jegoru piesaista tekošs ūdens, spēlēšanās ar to. Laukā pārsvarā izvēlas būt tuvu zemei, apsēsties vai nogulties un ar pirkstiem irdināt zemi. Savukārt Darja bieži neapmeklē grupu, tāpēc grūtāk pierast pie ikdienas ritma jaunajā vidē. Meitene labprāt atsaucas pieaugušo organizētajai nodarbībai. Protams, bērnam tiek izskaidrots īsi un konkrēti paredzētais darbs, lai viņa saprot kas tiks tālāk darīts. Neziņa rada stresu uz ko bērni reaģē ar raudāšanu. Īpaši svarīgi pirmsskolā sākotnējā periodā bērniem radīt drošu vidi, sarunāties mierīgā un maigā balsī, radot harmoniskus apstākļus un drošību adaptācijas periodā.

Piektā nedēļa. Novērojams jau, ka bērni sāk uzrādīt izaugsmi salīdzinājumā ar mēneša sākumā esošajiem rezultātiem. Tā, piemēram, no rīt pēc sasveicināšanās bērni jau ir omulīgāki un apraduši ar grupu, skolotājām un bērniem, kā arī dienas kārtību. Pēc aicinājuma, kurš izteikts mutiski: “Iesim mazgāt rokas?” daļa bērni dodas brīvi bez skolotājas rokas turēšanas. Turpretī lielākais vairums dodas kopā ar skolotāju turoties pie rokas.

Skolotāja atgādina mutiski pareizu roku mazgāšanas secību, kā atgriezt ūdens krānu, tas joprojām sagādā grūtības, kā saziņot rokas ar ziepēm un noskalot tās. Īpaši pievērš bērnu uzmanību rokām pēc slaucīšanas. Aicina bērnus aplūkot uz rokām palikušās ūdens pīles, ja tādas ir piekrodina noslaucīt. Skolotāja piedāvā bērniem īsrindi: “Plaukstas un pirksti, kur slēpjas ūdens lāsītes? (aizrautīgi pēta rokas) Re kur tā paslēpusies, veikli ar dvieli to nosusinām!” Vairākas reizes, novērojums rāda, jāatgādina veicamā darbība bērnam, citādi tā tiek izlaista. Lai piesaistītu bērnu uzmanību rūpīgai roku slaucīšanai skolotāja izmanto šo pašsacerēto divrindi.

Mēneša tēma rudens. Ziņa bērnam – pasaule, kas mums apkārt daba, cilvēki, tas skaistums rudenī – lapkritis, mainīgas krāsas, rudens smaržas. Darbojoties ar dažādiem materiāliem (dabas) un vielām, var novērot dabas pārmaiņas, kas raksturo rudeni. Kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā mācību jomā nodarbībā paredzēts gleznot ar pirkstiem lietus mākonī. Skolotāja sagatavo darba piederumus – lapu, zilu krāsu un mitrās salvetes, iepazīstina ar zilās krāsas nosaukumu. Uz lapas ir attēlots lietus mākonis. Bērni liek pirkstu nospiedumu uz lapas, imitējot lietu. Darbības ierosināšanai skandē tekstu.

“Mēs ar jums lietutiņu nebaidāties. Viņš ir jauks un silts.

Lietutiņš līst, līst, līst. Uz manis un uz cilvēkiem.

Lietutiņ, lietutiņ stiprāk līsti,

Zālīte kuplāka dīgsti.” (O.Г.Жукова, 2006)(23.lpp.)

Skolotāja piedāvā noslaucīt pirkstus ar salveti, lai bērni nenotraipītos. Novērojumā redzams, ka bērni droši iemērc pirkstu krāsā un veic nospiedumus uz lapas. Apziņa, ka tūlīt rokas varēs notīrīt, viņus iedrošina. Pēc nodarbības veicinām ieradumu mazgāt rokas. Bērni ar šo pašapkalpošanās prasmi ir iepriekš saskārušies pirmsskolā vairākas reizes dienā, kā arī tieši pēc gleznošanas nodarbības. Tomēr secināms, ka vēl patstāvīgi šo ieradumu nav nostiprinājuši, tas vēl ir jātrenē. Tikai pēc skolotājas norādījuma tiek izpildīts.

Sestā nedēļa. Gleznošanas nodarbības tēma – “Dzeltenās koku lapas”. Nodarbības sasniedzamais rezultāts ir apgūt prasmi zīmēt lapas, uzlikt otas nospiedumu uz lapas, mazgāt otu. Skolotāja dod norādes un nepieciešamības gadījumā palīdz. Ota ir sausa, nepieciešams saslapināt ūdens traukā. Bērni vēroja, kā tiek atnests ūdens traukā. Tiek piekodināts, ka otiņa bēdājas, ja sausi sari, tad krāsa jauki neklājas uz lapas, tāpēc vispirms saslapina otu. Demonstrē

bērnām, aicinot pataustīt sausu un slapju otu, sajūst atšķirību. Iemērc krāsā otu un veic nospiedumus uz lapas, kur attēlots koka siluets. Vērojumā secināms, pēc bērnu darbības, ka otas iemērkšana ūdenī un atkārtota krāsas paņemšana daļai bērnu rada lielāku interesi par otas nospiedumu uzlikšanu uz lapas. Saprotams, ka tas ir jaunatklājums bērnam, tādēļ darbību atkārtoti bieži, intereses vadīts. Skolotājai nākas vairākkārt atgādināt bērnam secību, jo Jegors, Mikuss un Mariana paņem krāsu uz otas un tad to mērc ūdenī, izskalojot krāsu no otas. Savukārt, Roberts pēc gleznošanas iemērc otu ūdenī un aizrautīgi vēro kā mainās ūdens krāsa, neveltot galveno akcentu krāsas triepieniem uz lapas, tie ir nabadzīgi. Turpretī Aleksandra aizpilda smalkiem otas vilcieniem dažādām krāsām visu lapu. Pēc katras krāsas skalo otu ūdens traukā, lai ņemtu citu krāsu. Rainers mērķtiecīgi izmanto tikai lapas vidu un atkārtoti berzē otu tās centrā, kur rezultātā izveidojas caurums, bet par to viņš nesatraucās un ir priecīgs par pabeigtu darbu, pēc sava ieskata. Nodarbības beigās skolotāja atgādina bērniem par roku mazgāšanu. Mikuss un Rainers ir jāsauca atkārtoti, jo pēc pirmās reizes viņi nereaģē, bet paliek sēdēt pie galda, turpretī pārējie bērni ar skolotāju dodas uz tualetes telpu mazgāt un slaucīt rokas. Vērojama zināma kņada, lai bērnu domas novērstu no jautrošanās pie izlietnēm, kas rada bīstamības situāciju, skolotāja aicināja bērnus sastāties rindā. Veidot vilcienu, tā gaidot savu kārtu. Piekodinoši atcerēties mūzikas nodarbībā izveidoto bērnu vilcieniņu. Lai bērnus organizētu šis paņēmieni tiek pielietoti arī citās situācijās, piemēram, dodoties ārā uz pastaigu.

Septītā nedēļa. Turpinās rudens tēma, tiek aktualizēts, ka lietūs laikā dzeltenās lapas ir salījušas un kļuvušas slapjas zemē. Skolotāja piedāvā bērniem gleznot to pašiem. Rosinot kritiskās domāšanas un problēmsituāciju risināšanas prasmju pieredzi, tiek bērniem jautāts par nepieciešamajiem piederumiem gleznošanas nodarbībā. Līdztekus šai caurviju prasmju sekmēšanai tiek veicināta bērna drosmes iesaistīties sarunā un valodas izmantošana ikdienā. Jo lielākā daļa bērnu nerunā, uzdodot jautājumu nenotiek nekāda atgriezeniskā saite un tā ir manāma problēma. Atsaucoties uz teorētiskajā bāzē pētīto informāciju, nav normāli, ja bērni šajā vecumā nekomunicē. Tomēr iemesli var būt vairāki. Tātad, redzot, ka bērni kūtri iesaistās sarunā skolotāja iekārto vidi – paredzēto darba vietu bērniem, komentējot priekšmetus un veiktās darbības. Skolotāja nav izdalījusi lapas, un taujā bērnus vai ir viss nepieciešamais priekš darba. Lielākoties bērnu, kuri deva atbildi apstiprināja ka viss ir. Secināms, ka bērni vēl neizprot, viņiem nav pietiekama pieredze, lai spriestu skolotājas izvirzīto jautājumu. Tiek piedāvāta lapa, bērni piebalso, ka tā ir nepieciešama. Jauninājums nodarbībā, tiek piedāvāts bērniem pašiem ieliet ūdeni otas skalošanas traukā. Skolotāja aicina paņemt ūdens traukus un doties pie izlietnes tos uzpildīt. Tiek demonstrēts, kā ieliet traukā ūdeni. Katram bērnam skolotāja uzreiz parāda ar savu trauku ūdens optimālo daudzumu traukā. Bērniem tiek palīdzēts atvērt krānu. Novērojot bērnus darbībā, tūlītējs secinājums, ka bērnu darbību radīja interese kā

līst ūdens traukā, nedomājot par skolotājas norādi. Lielākoties bērni, brīdī, kad ūdens sāka tecēt pāri traukam, pieņēma lēmumu, ka tas ir piepildīts. Turklāt bija daži no kuriem pētīja, cik interesanti ūdens līst pāri trauka malām izlietnē. Katram bērnam nācās sniegt palīdzību, norādot uz vajadzīgo ūdens daudzumu traukā. Bērni ir priecīgi par veikto aktivitāti. Skolotāja aicina otas samitrināt traukā un pārlicināties, ka tās ir mitras – ar roku pieskaroties otai. Bērni seko norādījumam, tomēr ne visi. Skolotāja turpina tālāko darbības izklāstu – ar samitrinātu otu noklāt visu lapu. Vērojams, ka bērni veic šo darbību, bet nepieciešama skolotājas palīdzība. Viņi neapzinās jēdziena “visa lapa” būtību. Tādēļ skolotāja demonstrē savā lapā, kā ota klāj lapu ar ūdeni. Rotaļīgākai noskaņai skolotāja skandē divrindes:

“Tipu tapu, tipu tapu,

Dodamies uz ūdens aku.

(Pamērcējam otiņu.)

Tipu tapu, tipu tapu,

Samitrinām balto lapu.” (Zāle, 2008)

Vairākas reizes skolotāja atkārtoti divrindes darbības laikā. Bērni ieinteresēti klausās un vēro skolotājas darbību, un paši klāj lapu ar ūdeni. Jāatzīst, ka arī pēc šīs metodes bērni 100% neizdarīga gaidīto. Tomēr priekš pirmās darbības reizes pietiekama atsaucība darbībai. Turpinājumā piedāvā krāsas un stāsta atkārtoti secību krāsai un otu skalošanai. Arī šajā nodarbībā redzams, ka bērni aizmirst par otas izskalošanu pirms paņemt citu krāsu. Liels ir atklājuma prieks par radošo darbības rezultātu bērna acīs. Skolotāja turpina situāciju mainīt otu skalošanas jautājumā. Piedāvājot bērniem skandēt divrindi darbības laikā.

“Tipu tapu, tipu tapu,

Sveicinām mēs krāsu katru.

Viegli, maigi, nesteidzīgi

Pieskārieni krāso lapu.” (Zāle, 2008)

Pēc krāsas nomaiņas atkārtoti iepriekšējo divrindes pirmo daļu. Kopējā bērnu darbība ir nesteidzīga, nav vērojama impulsivitāte. Nodarbības beigās pakāpeniski vēro bērnus, daži atstāj otu traukā, citi bērni noliek uz galda signalizējot tādā veidā, ka darbību ir beiguši. Skolotāja pārjautā vai darbs ir pabeigts, saņemot apstiprinošu atbildi prasa par tālāko rīcību un atgādina, ka jāiet mazgāt rokas. Skolotāja palīga vadībā bērni, kuri beiguši strādāt dodas uz tualetes telpu rokas mazgāt. Mazgāšanu veic patstāvīgi, jāpalīdz dozēt ziepes un jāpiekodina rūpīgi slaucīt rokas, kad to dara.

Astotā nedēļa. Skolotāja sakārto darba vidi un aicina bērnus pievērst uzmanību ūdens traukam – konstatējot, ka tas ir tukšs. Sauc bērnus paņemt katram savu ūdens trauku un sekot skolotājai līdz izlietnes. Pirms tā uzpildīšanas skolotāja atgādina optimālā ūdens daudzumu

traukā. Bērni pievērš uzmanību skolotājas teiktajam, bet fiziski neizdodas ievērot noteikto ūdens daudzuma dozēšanu traukā. Skolotāja veic nepieciešamo manipulāciju situācijas koriģēšanai – pārpildītās ūdens glāzes nolej tukšākas. Parāda bērnam katram, cik nepieciešams ieliet, kā arī par ūdens krāna atgriešanas lielumu. Nepieciešama mērena ūdens strūkļa no krāna, nevis tāda, kur ūdens lāses no spiediena šļakstās uz visām pusēm, tai skaitā uz bērna paša apģērba un arī uz blakus stāvošo bērnu. Rodas situācija, kur saslapinās drēbes, Mariana rāda uz savu slapjo kreklīņu, izrādot vēlmi to nomainīt. Protams, skolotāja palīgs pārmaina sausu kreklīņu meitenei.

Lai izvairītos no piedurkņu nosmulēšanas skolotāja palīdz tās bērniem uzlocīt. Tas nepieciešams gan roku mazgāšanas laikā, gan gleznošanas nodarbībā. Palīdzība ir praktiski to izdarīt ar bērna drēbēm. Taču novērojams, ka bērni labprāt arī to veic paši un palīdzība nepieciešama tiem, kuri nav saklausījuši vai izpratuši kas jādara.

Atgriežoties darbavietā pie galda, novērojama bērna impulsīva vēlme darboties, nesagaidot skolotājas tālāku komentāru. Teodors atkārti iepriekšējā nodarbībā apgūto pieredzi un sāk visu lapu noklāt ar ūdeni, samitrinot otu. Pārējie bērni tūlītēji samērcē otu ūdens traukā un paņem krāsu, ļaujoties spontānai darbībai. Paralēli bērnu darbībai skolotāja komentē darbību secību pie katras grupas, kur vērojama nekorekta secība, kā otas iemērķšana krāsā un tūlītēja izskalošana ūdens traukā. Šeit skolotāja uz savas lapas demonstrē un stāsta darbību algoritmu. Vērojams, ka Mikusam vēl jūk secība un nākas to stāstīt vairākkārtējā darbībā. Citā situācijā novērojams, ka Adrians otu uzreiz mērc krāsā, nesaslapinot ūdenī. Šeit bērns praktiski darbojas neizjūtot ko neatbilstošu. Turpretī Jegors dotajā nodarbībā neiesaistās, uz aicinājumu nākt pievienoties darbībai seko noliedzīga atbilde. Vēl viena sakarība Jegoram vērojama mūzikas nodarbībā- atsakās tur doties, skaļi kliedzot un raudot. Līdzīgi ar Robertu, bet Roberts dodas uz mūzikas zāli, tikai neiesaistās nodarbībā – stāv atstatus no malas vērojot. Uz aicinājumu pievienoties tiek saņemta noraidoša atbilde.

Gleznošanas darbības laikā bērni skalo otu ūdens traukā. Pēc darba beigšanas otu bērni atstāj uz galda. Ar skolotājas atgādinājumu dodas mazgāt rokas skolotāja palīga uzraudzībā. Bērni spēj atgriezt ūdens krānu, dažreiz strūkļa ir pārāk spēcīga, tad nākas to noregulēt. Vērojams, ka bērniem jūk roku mazgāšanas algoritms, tā piemēram, Mikuss dozē ziepes plaukstā un tad mēģina atvērt ūdens krānu, taču rokas slīd un darbību nav iespējams paveikt bez pieaugušā iesaistes. Aleksandra pēc vairākreizēja atgādinājuma neuzloka piedurknes pie roku mazgāšanas. Turklāt Kristīne uzloka rokas un pati atgādina sakot, ka jāuzloka rokas, lai nav slapjš. Ketija Saprot darbību secību, pie atgādinājuma mēdz apstiprināt teikto ar “aha”. Milana jauc dvieļus, kurā slaucīt rokas. Tiek atgādināta viņas zīmīte. Noprotams pēc novērotā

Mariana izvēlas roku divieli, kurš ir Milanai. Rodas nepieciešamība precizēt un skaidrot Marianai viņas piederības zīmīti un individuālās lietošanas piederumus.

Devītā nedēļa. Mēneša tēma – mājas. Sarunā ar bērniem tiek diskutēts par mājas iekārtojumu- mēbelēm, traukiem un ģimenes locekļu pienākumiem.

Gleznošanas nodarbībā izvirzīts sasniedzamais rezultāts – skalot otu pirms nākamās krāsas ņemšanas. Radošais darbs paredzēts, kā paklājs leļļu istabai. Skolotāja rosina bērnus iesaistīties sarunā par nepieciešamajiem piederumiem gleznošanas nodarbībai. Atbildes no bērniem neseko. Tiek turpināta darba vides iekārtošana ar galddrānu, krāsām, otām un ūdens trauku. Skolotāja savas darbības komentē, nosaucot piederumus, kuri tiek novietoti uz galda. Parādot otu, skolotāja jautā – kas tas ir, tomēr divpusēja komunikācija nesekmīga. Tiek nosaukts piederums un aicināti bērni kopā ar skolotāju atkārtot nosaukumu. Atgādina, ka jāuzloka piedurknes pirms darba sākšanas, lai tās nenosmulētos un netraucētu rokām kustēties brīvi. Novērojams, ka nepieciešama dažiem bērniem palīdzība, bet lielākoties paši tiek ar šo uzdevumu galā. Dažkārt situāciju atvieglo fakts, ka bērnam ir uzvilks kreklīšs ar īsām piedurknēm, tad to nav nepieciešams uzlocīt, jo garo piedurkņu nav. Uz galda ūdens traukos ūdens nav, taču bērni patstāvīgu iniciatīvu neizrāda par vajadzību uzpildīt trauku ar ūdeni otu skalošanai. Seko skolotājas aicinājums ieliet ūdeni traukos. Skolotāja paņem savu ūdens trauku un dodas pie izlietnes, bērni seko. Tomēr novērojams, ka pie galda paliek sēdēt Rainers, Anastasija un Mikuss. Konkrētā situācija raisa zināmu neizpratni, pēc vairākām nodarbībām, kur tiek atkārtotas šīs jau bērniem zināmās darbības, vēl tiek novērota bērnu pasivitāte. Rainers un Anastasija runā krievu valodā, bet saprot teikto latviešu valodā. Kā arī Mikuss ģimenē tiek lietota tikai latviešu valoda. Tātad domājams, ka valodas izpratnei nav problēmu. Skolotājas demonstrējumam un citu bērnu atsaucībai, domājams, vajadzētu pozitīvi ietekmēt bērnu pieredzi un līdzdarboties. Pēc atkārtota tieši šo bērnu aicinājuma darbībai, viņi pievienojas. Bērniem tiek teikts, ka pašiem jāatver ūdens krāns, to arī izdodas veiksmīgi izdarīt. Tikmēr pārējie bērni rindā gaida savu kārtu ūdens trauka piepildīšanai. Skolotāja demonstrē nepieciešamo ūdens daudzumu traukā. Mikuss uzmanīgi vēro nelielā ūdens daudzuma piepildīšanos traukā, sasniedzot aptuveni pusi no trauka tilpuma, viņš pārstāj pildīt ūdeni un parāda skolotājai to. Skolotāja paslavē par tik akurātu un veiksmīgu darbu. Vēl daži bērni cenšas sakoncentrēti iepildīt nepieciešamo daudzumu un tas tikpat kā izdodas. Jo glāzei pāri ūdens vairs nelīst, kā tas bija pirmajās reizēs, bet tā ir samērā pilna un to ir nepieciešams noliet mazāku. Aleksandra izrāda protestu šī darbībai. Viņai tiek paskaidrots, a tik daudz ūdens nav nepieciešams.

Skolotāja demonstrē uz savas lapas, piedāvājot apgūt jaunu veidus kā aizpildīt lapu ar krāsu. Šoreiz tās ir dažādu krāsu līnijas. Uzsverot, ka lai paņemtu citu krāsu nepieciešams otu

izskalot. Novērojumā atklājas dažāda bērnu reakcija uz piedāvāto darbību. Daļa savas motivācijas vadīti samitrināja otu un izvēlējās krāsu, iemērcot otu un triepjot to uz lapas ar dažādām spontānām kustībām, nevis izmēģinot skolotājas piedāvāto jaunumu. Jāpiemin, ka krāsas daudzuma dozēšana bērniem vēl jāvingrinās paņemt mērenā daudzumā, tikai uz otas sariem. Šobrīd ota tiek iemērcta krāsas traukā līdz apakšai un uz otas ir liels daudzums krāsas. Skolotāja katram bērnam pieiet klāt un stāsta parādot otiņas iemērķšanas dziļumu krāsā, pastāstot personificētu stāstu.

Otai krāsu smagi nest, ja tā daudz krāsā iemērcta.

Otiņa priecīgi danco uz lapas, viegli un nepiespiesti.

Ota sausa paliek, tad grūti tad padejot un vajag ūdeni padzerties iedot. Turpinājumā skandē divrindes *Tipu tapu, tipu tapu,*

Ota tek uz ūdens aku! Paslapina otu, izskalo un ņem jaunu krāsu vai turpina ar iepriekš izvēlēto.

Kristīne attēlo savā darbā krāsu līnijas un skalo otu pēc krāsu maiņas. Dažbrīd piemirstas secība, tad pati saka: “Vai, apjaucos!” Citi bērni vingrinās atkārtot skolotājas demonstrēto un tad turpina darbu jau sev ierastā veidā – gleznojot švīkājumus. Roberts velk īsas, nelielas krāsu svītras uz lapas, skaitliski nedaudz tādā veidā, ka krāsas kopā nesajaucas. Darba beigās skolotāja paslavē bērnus par darbu un aicina paust savu vērtējumu par darbu. Tie ir skolotājas izvirzīti jautājumi, uz kuriem bērns piekrītošu atbildi sniedz. Tādā veidā rosinot prasmi vingrināties vērtēt savu darbu.

Pēc nodarbības vērojama bērnu lielāka patstāvība. Pārliecinoties, ka bērns darbu ir pabeidzis, skolotāja dod - norādi doties mazgāt rokas. Bērni tualetes telpā ir kopā ar skolotāja palīgu un veic jau zināmās darbības roku mazgāšanai. Ir novērojams, ka nostabilizējusies bērniem izpratne par savu piederības zīmi, respektīvi, katrs izvēlas noslaucīt rokas tikai savā dvielī. Alise ilgāku laiku nebija grupā, viņai neliels apjukums, ka pie zīmītes nav viņai dvielis. Milanai patīkt dažkārt tos salikt pēc sava ieskata. Rezultātā dvielis tiek atrast un Alise veiksmīgi noslauka rokas. Arī Rihard grupu nav ilgi apmeklējis un ļoti iespītējas pie uzdevuma, kurš jāveic. Rokas ir nosmulētas ar krāsas nospiedumiem, nākas pierunāt lai mazgā rokas. Pie nosusināšanas, lai izvēlas savu dvielī, vērojama pasivitāte un atteikšanās no uzdevuma izpildes.

Desmitā nedēļa. Nedēļas aktualitāte Mārtiņdiena. Bērnu darbībai tiek piedāvāts papildināt darbu - gleznot gaiļa asti. Sasniedzamais rezultāts – vingrinās izskalot otiņu pirms nākamās krāsas paņemšanas un vingrinās vilkt līnijas.

Darbību secība noris kā jau iepriekšējās nodarbībās darīts – iekārto darba vietu, ielej ūdeni bērni traukā otu skalošanai. Bērni darbojas ar krāsām un otu vingrinoties atdarināt gaiļa astes līnijas. Nepieciešams mainīt krāsas un skalot otu pirms nākošās krāsas izvēles. Vērojums

liecina ka visiem bērniem 100% šī pašapkalpošanās prasme nav nostiprinājusies pilnībā, bet vērojams, ka bērni mēdz otu skalot darbības laikā. Skolotāja aicina pēc darba beigšanas otu ielikt ūdens traukā un uzmanīgi to nest uz izlietni un izliet ūdeni no trauka. Manāms, ka bērniem jaunā piedāvātā aktivitāte ir saistoša un viņi tajā piedalās. Apjukumu rada problēma, kā izliet no trauka ūdeni, jo daļēji vāciņš traucē pilnībā tam izlīt ārā. Skolotāja demonstrē un stāsta, ka ūdens trauks jāieliek dziļi izlietnē un uzmanīgi jāatver vāciņš vaļā, tad viegli varēs izliet ūdeni. Pēc pirmās darbības reizes gadās nošļakstīt rokas un izlietni. Novērojams, ka ir bērni, kuri patstāvīgi mazgā rokas, dozējot ziepes. Kā arī daļa, kuriem nepieciešama palīdzība. Pedagoģi vai pedagoga palīgs vienmēr ir kopā ar bērniem tualetes telpā, lai nepieciešamības gadījumā palīdzētu. Bērniem tiek rādīts, ka ar ūdeni vajag izskalot trauku un nolikt uz palodzes norādītajā vietā žāvēties. Pārsvarā dominē ar bērniem verbāla komunikācija, kas tiek papildināta ar darbībām.

Vienpadsmitā nedēļa. Nodarbības sasniedzamais rezultāts – vingrināties ritmiski izpildīt otas nospiedumus orientējoties lapā un nostiprināt prasmi pareizi turēt otu.

Skolotāja sāk gatavot darba vietu ar galddrānu, bērni iesaistās tās uzklāšanā uz galda. Bērniem izdala otas, viņi tās aptausta un izpēta. Skolotāja stāsta par pirmo sniegu, kuru kopā ar bērniem novēroja pastaigas laikā un tagad mēģināsim gleznot kā sniegs snieg uz mājām un kokiem. Iepriekš sagatavota lapa ar kailiem kokiem, lapas fons izvēlēts zilā krāsā, lai uzskatāmāk redzētu gleznošanā izmatotās baltās krāsas otu nospiedumus. Aicina ieliet ūdeni ūdens traukā. Aleksandra pārāk spēcīgu ūdens strūklu atgrieza un nošļakstījās viņas kreklīšs, to pamanīja Mariana ar pirkstu rādot uz kreklīņu slapjo. Novērojams, ka bērni ne tikai sāk pievērst uzmanību savam slapjajam apģērbam vai netīrajām rokām bet pamana to arī citiem bērniem. Amanda uzloka rokas pirms nodarbības un Marianna novēro un atkārtoti šo darbību. Skolotāja demonstrē piedurkņu uzlocīšanu, daži bērni to pamana un veic paši. Turklāt pārējiem bērniem nākas to atgādināt un piepalīdzēt izdarīt.

Bērni ir sapratuši uzdevumu un viegli piespiež otu ar balto krāsu pie lapas. Skolotāja katram pastāsta, ka otiņa viegli pieskaras pie lapas, ar savu tīro otiņu demonstrējot uz bērna rokas otas pieskārienu. Ir darbi, kuros vērojams nevis tikai otu nospiedumi, bet arī švīkāšana. Secināms, ka šajā gadījumā bērns vēl nav gatavs pāriet uz jaunu pieredzes izmantošanu, viņam ir nepieciešams izdzīvot esošo švīkāšanas periodu.

Pēc darba beigšanas, bērni dodas mazgāt rokas, taču skolotāja atgādina, ka jāpaņem līdzī ota un ūdens trauks. Nepieciešama palīdzība, lai atvērtu ūdens trauku, skolotāja piedāvā palīdzību. Kristīne uzstājīgi, paziņo: “Es pati” un izvairās no pieaugušā līdzdalības. To novēro arī Amanda un patstāvīgi atver trauku. Milana mēģina izkratīt ūdeni, kratot trauku. Diego paliek ūdens trauku zem ūdens un tas piepilda trauku izskalojot netīro ūdeni ārā. Bērnam ir maz spēka,

spēka piepūle un sasprindzinājums rada grūtības, tad viņš izvairās no veicamās darbības. Uz palodzes ir norādīta vieta ar divieli uz kura likt traukus žāvēties. Bērni, katrs to grib izdarīt pats, rezultātā ir gandarījums par paveiktu darbību. Skolotāja uzslavē bērnus. Vēl ir nepieciešams atgādināt par roku noslaucīšanu. Dažreiz Milana ir steidzīga un piemirst šo soli veikt.

Divpadsmitā nedēļa. Bērniem tiek piedāvāta sagatavota krāsaina fona lapa ar zaļu egles siluetu, stāstot par sniegu, kas snieg aiz loga, piemin, ka arī eglītes sniedzīņš apsedz. Kopā ar bērniem izspēlē pirkstiņu pēli ar skolotājas skandētu dziesmu.

Sniedzīņš, snieg, sniedzīņš snieg (rokas augšā un groza plaukstas)

Sniega pārslas zemē krīt, krīt. (kustinot pirkstus, pietupstas pie zemes)

Skolotāja ir sagatavojusi darba vietu – uz galda galddrāna, lapa un baltā krāsa. Tiek aicināti nosaukt krāsas vārdu. Bet atbilde neseko. Skolotāja stāsta, ka katrai krāsai savs vārds tāpat kā bērniem. Ketija ir dzirdējusi krāsu nosaukumus un piedāvā savu variantu – dzeltena. Skolotāja precizē ka parādītā krāsa ir balta, salīdzinot, ka snieg ar baltām sniega pārslām. Šoreiz darbībai izvēlētas pirkstiņkrāsas. Skolotāja demonstrē, pieejot pie katra bērna, lai parādītu kā iemērt pirkstu krāsā. Bērnu darbības laikā atgādina, ka sniedzīņš jāpārklāj lapas augšā- no debesīm tas krīt lejā. Uz lapas apakšu sniedzīņš jāpārklāj un eglītei pāri arī krīt sniega pārslas, paliekot uz zariem. Diego vēlas noslaucīt pirkstu gar drēbēm un vērojams, ka nepatīk sajūta, ka pirksti ir netīri. Skolotāja visiem bērniem uz gala katram izdala mitro salveti, lai var noslaucīt pirkstus un tad doties nomazgāt rokas pie izlietnes. Darbs tiek pabeigts pakāpeniski, līdz ar to pirmā daļa dodas ar skolotāja palīga uzraudzību mazgāt rokas. Ar pārējiem bērniem vēlāk skolotāja iet kopā mazgāt rokas. Vēl ir jāatgādina ka pēc samitrināšanas ar ūdeni ziepes rokās ir jāsaberzē, tāpēc ka vērojams, bērni paliek roku zem tekoša ūdens un ziepes tūlītēji aizskalojas prom bez rūpīgas roku saziepēšanas. Skolotāja aicina pievērst uzmanību attēlam virs izlietnes, kur attēlota pareiza secīgu soļu roku mazgāšanas atgāadne (pielikums nr.5). Nav vairs nepieciešamības atgādināt par roku noslaucīšanu, to bērni dara patstāvīgi.

Vairāku nedēļu garumā ar piedāvātajām aktivitātēm tika rosināta bērna pašapkalpošanās prasmju attīstība līdztekus piedāvājot piemērotu vidi. Trešajā novērojuma etapā, bija pamanāmi pirmie rezultāti, attiecīgo pedagoģisko paņēmienu veicināti. Katru nodarbību bērniem jāskaidro un jāatgādina vairākkārt līdz viņi praktiski sāk pielietot zināšanas uzdevuma veikšanai. Optimāls līmenis, ņemot vērā bērnu vecumu, prasmēm būtu veic darbību ar pieaugušo palīdzību vai pēc atgādinājuma. Rezultātus aplūkojot jāņem vērā fakts, ka daži bērni pirmsskolu apmeklē neregulāri. Tas var ietekmēt apguves līmeņa rādījumus.

2.3 Pašapkalpošanās prasmju līmenis pēc pedagoģiskās darbības

Bērnu pašapkalpošanās prasmes vizuālajā mākslā tika vērtētas pēc tiem pašiem kritērijiem, kādi bija izvirzīti pirms novērojumu un pedagoģiskās darbības pētījuma sākumā.

Sekojoši kritēriji:

- ūdens iepildīšana traukā, otu skalošanai,
- otas skalošana un novietošana tai paredzētajā vietā,
- roku mazgāšana un slaucīšana pēc nodarbības.

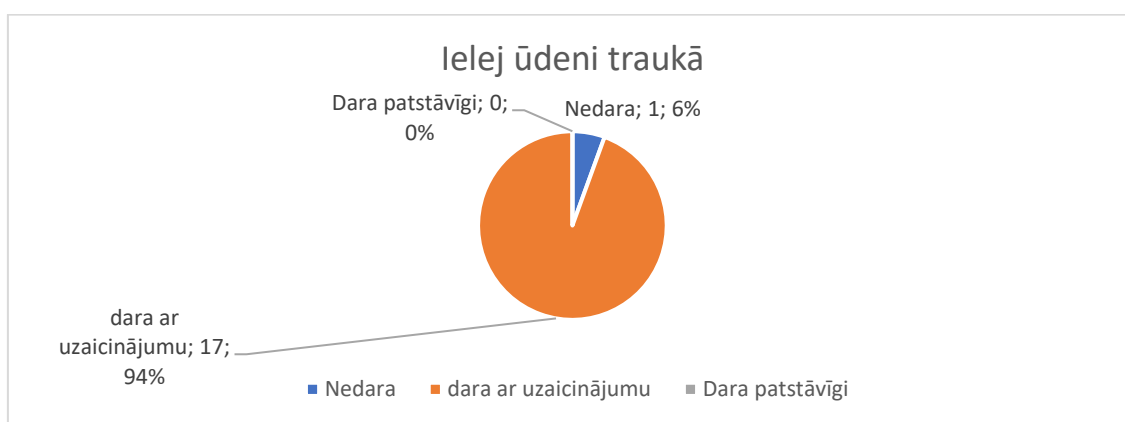
2.tabula Pašapkalpošanās prasmju beigu vērtēšana

Kritēriji	Ielej ūdeni traukā			Izskalo otu			Mazgā rokas pēc nodarbības		
	Nedara	Dara ar uzaicinājumu	Dara patstāvīgi	Neskalot otu	Ieliek otu traukā	Izskalo otu un noliek glabāšanai traukā	Nedara	Pēc atgādinājuma mazgā rokas	Mazgā un noslauka rokas patstāvīgi vai ar atgādinājumu.
Diego		2				3			3
Rainers		2				3			3
Anastasija		2				3			3
Amanda		2				3			3
Aleksandra		2				3			3
Mikuss		2				3			3
Jegors	1			1				2	
Alise		2				3			3
Adrians		2			2			2	
Roberts		2				3			3
Teodors		2				3			3
Rihards		2		1					3
Milana		2				3			3
Mariana		2				3			3
Emīls		2			2			2	
Ketija		2				3			3
Emīlija		2				3			3
Kristīne		2				3			3

Tabulā nr.2 norādītie apzīmējumi, cipars 3 – veic darbību patstāvīgi vai ar atgādinājumu. 2 – Daļēji veic darbību tikai pēc atgādinājuma. 1 – neuzrāda darbību konkrētajam kritērijam arī pēc atgādinājuma. Vadoties pēc metodiskā materiāla skola2030, programmā

norādīts vēlamais sasniedzamais rezultāts pašapkalpošanās aspektā, ka darbība veikta ar pieaugušā palīdzību nepieciešamības gadījumā.

Pēc vairāku nedēļu pedagoģiskā darba ar pirmsskolas 1. posma vecuma bērniem ir secināms, ka izvirzītais mērķis darbībā ir sasniegts. Tā aplūkojot vizuālās mākslas pašapkalpošanās prasmi – ūdens iepildīšana traukā otu skalošanai, datu tabulā viens no bērniem neuzrāda rezultātu kāpumu. Attiecīgajā laika posmā bērns atteicās darboties un periodiski neapmeklēja pirmsskolu radot pamatu grūtākai atkal pielāgošanās videi. Galvenokārt, lai panāktu bērna nomierināšanu no raudāšanas, tas aizņēma ilgu laika sprīdi. Jegoru interesē rotaļāšanās ar mašīnām, grāmatu šķirstīšana. Taču no darbībām kā veidošana no plastilīna, šablonu pielīmēšana pie pamatnes vai gleznošana viņš atsakās. Kopējais novēroto bērnu pašapkalpošanās prasmju līmenis parādīts attēlā nr. 4.

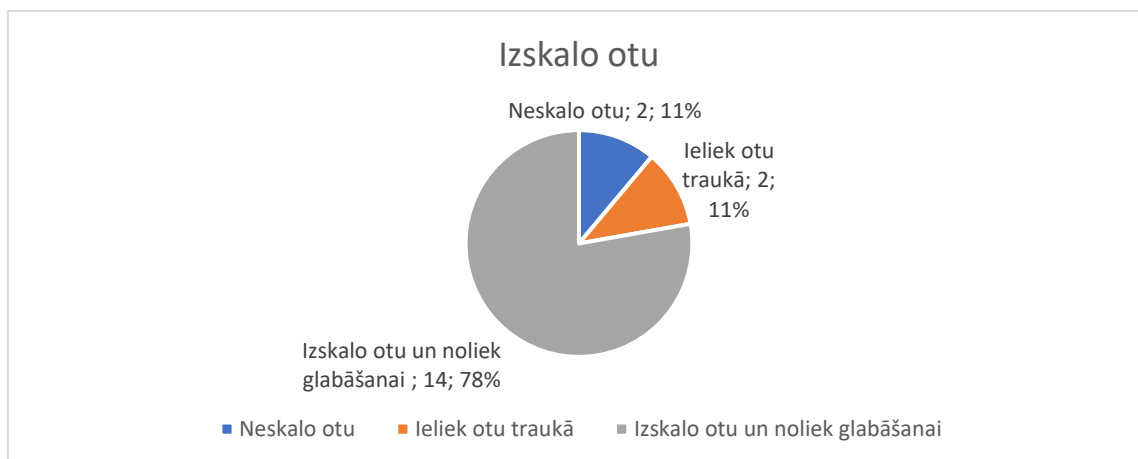

4.attēls. Pašapkalpošanās prasmes novērojuma beigās.

Grupā no 18 bērniem, kuru vecums ir 2 gadi līdz 2 gadi un 10 mēneši procentuāli 6% bērnu no novērojumā iesaistītajiem norādīto darbību neveic, tātad prasmi nav iespējams novērtēt un iztirzāt smalkāk, lai izprastu prasmes līmeni.

Tomēr 94% bērni tika novērtēti pašapkalpošanās prasmei pēc kritērija veic ūdens ieliešanu traukā otu skalošanai ar skolotājas uzaicinājumu, skaitliski tie ir 17 bērni. Novērojumā secināms, ka patstāvīgi bez skolotājas teiktā neviens no bērniem darbību neveic. Pēc skolotājas izteikta aicinājuma sākotnēji nebija pietiekami spēcīgs stimuls, lai bērni veiktu darbību. Līdztekus stāstījumam skolotāja demonstrēja kā paņēms ūdens trauku un aicināja bērnus atkārtot darbību. Dažiem nācās skaidrot vairākkārt to. Turpinājumā uzskatāmi pie izlietnes, tiek parādīts, kā ieliet ūdeni traukā un cik daudz tas nepieciešams. Vajadzīga palīdzība ūdens krāna atvēršanai, lai atvieglotu bērna darbību. Pētījuma trešajā posmā redzams, ka veiklākie bērni, kuri paši prot atvērt ūdens krānu, dara to pirmie un tad pārējie bērni turpina darbību. Pēc ūdens trauka uzpildīšanas daži no bērniem parāda to skolotājai, lai saņemtu apstiprinājumu, ka darbība veikta atbilstoši. Jāpiemin, ka ne visiem bērniem tas novērojams.

Otra pašapkalpošanās prasme vizuālajā mākslā tika pētīta otas skalošana. Šeit novērojuma laikā izšķīrās divas pozīcijas, viena – otas skalošana, pirms krāsu maiņas un otra – otu skalošana darba beigās. Vēlamā rezultāta sasniegšanai tika izvirzīti sekojoši soļi prasmes apgūšanai. Pirmā stadija – bērni iepazīstas ar otu un apgūst prasmi ar to strādāt, satvērienu un samitrināšanu pirms krāsas ņemšanas. Otrā – skalo otu pirms citas krāsas ņemšanas. Un trešā – skalo otu darba beigās un noliek to norādītajā vietā. Skatīt 5. attēlu ar procentuālu bērnu sadalījumu prasmju līmenim atbilstoši.

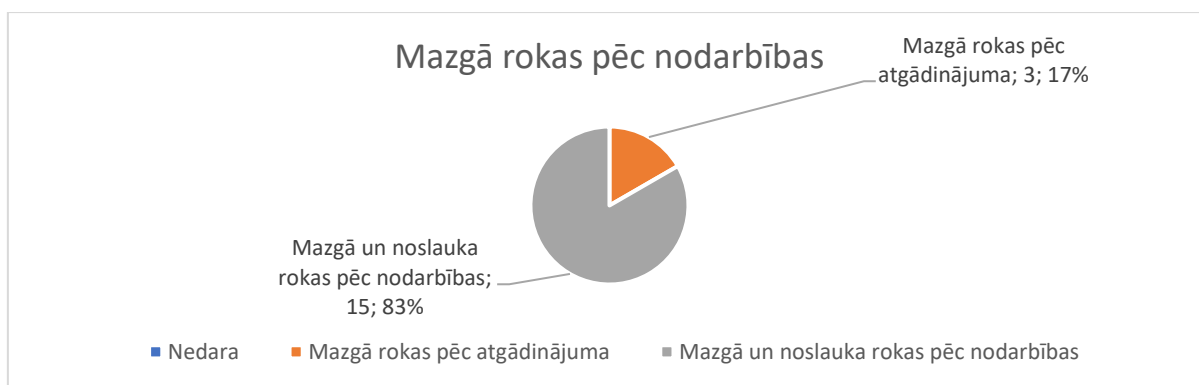
5.attēls. Pašapkalpošanās prasme novērojuma beigās.

Pētījumā pēc trīs mēnešu darbības vēl aizvien 11 % bērnu saglabājas nemainīgs prasmes līmenis pēc kritērija otu skalošana. Skaitliski tie ir divi bērni no 18 grupā. Tas pēc novērojumiem, skaidrojams ar neregulāru pirmsskolas apmeklējumu, kamēr citi bērni vingrinājās apgūt šo prasmi, bērni šo pieredzi nesaņēma. Tikai pēc atkārtota aicinājuma citi divi bērni ieliek otu traukā pēc gleznošanas nodarbības. Dažāda prasmes apguves līmenis arī var liecināt par atšķirīgu mācīšanās tempu un stratēģiju bērnam. Lielākais vairums grupas bērnu 78% veic secīgi abas darbības- skalo otu un noliek to tai paredzētajā vietā nodarbības beigās. Sākotnēji izvirzot primārus uzdevumus kā roku mazgāšana un ūdens ieliešana traukā, kam ir nepieciešama zināma patstāvība, spēja koncentrēties un satvert priekšmetus. Apgūstot šīs minētās prasmes tika izvirzīts mērķis skalot otu un nolikt to paredzētajā vietā. Līdztekus bērni nesa arī savu otu skalošanas trauku izliet un novietot uz palodzes. Kopsakarībā tika apgūta arī šī pašapkalpošanās prasme. Un tas sasaucas ar teorijas daļā apskatīto, ka bērni iegūto prasmi pielieto citās dzīves situācijās, kas ir vispārinātas. Kā, piemēram, ūdens ieliešana traukā un pakāpeniski nonākot, ka bērni to apgūst arī tā izliešanu. Šī prasme pielietojama ēdienreizē, ēdiena ielikšanā traukā. Kā arī uzskatāma pie manipulatīvajām darbībām, kas divus līdz trīs gadus veciem bērniem ir saistošas rotaļnodarbībās. Tāpat katra nodarbība tiek vadīta caur rotaļu, jo tādā veidā bērnam tā ir ērtāk uztverama.

Trešā – pēdējā pētījumā novērotā pašapkalpošanās prasme mākslas jomā roku mazgāšana un slaucīšana pēc nodarbības. Šī prasme ir viena no galvenajām, kuru citās mācību jomās aktualizē, sanāc starppriekšmetu saikne iekļaujot vairākas mācību jomas. Bērns aug un attīstās daudzpusīgi ne tikai vienā šaurā skatījumā. Montesori pedagoģija tiek saskatīta sakarība bērna roku attīstībai ar gara attīstību. Turklāt rokas ir pirmās ekstremitātes, kas tiek nodarbinātas un kairinātas spēcīgāk, tajās tiek satverti dažādi priekšmeti, caur tausti iepazīstot pasauli un vēlāk bagātinot pieredzi. Maņas, kā tauste, oža, garša un dzirde, redze ir veids kā uztveram informāciju un pasauli kopveselumā.

Roku mazgāšana un slaucīšana ir piedāvāta kā viens no sasniedzamajiem rezultātiem veselīga dzīvesveida uzturēšanai veselības un fiziskās aktivitātes mācību jomā 1.posma bērniem pirmsskolā.

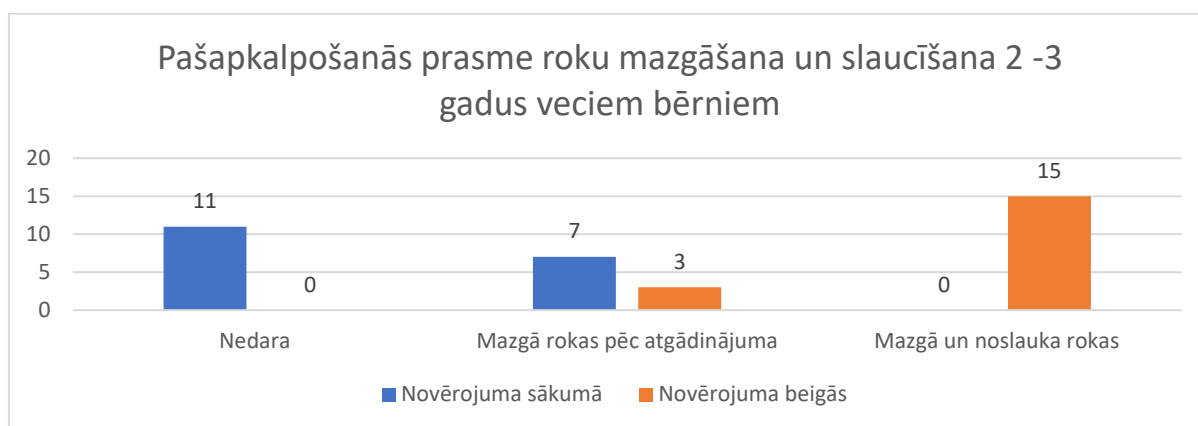
Pētījuma novērojuma noslēguma posmā apkopoti prasmju līmeņi pašapkalpošanās prasmju aspektā, kā roku mazgāšana un slaucīšana. Skatīt procentuālu datu sakarību 6.attēlā.

6.attēls. Pašapkalpošanās prasme novērojuma beigās.

Trīs mēnešu periodā pielietotie paņēmieni roku mazgāšanas un slaucīšanas pašapkalpošanās prasmju sekmēšanai ir rezultējušies ar 83% bērnu rezultāta sasniegšanu. Var izdalīt daļu, kuri paši saprot bez mutiska aicinājuma mazgāt un noslaucīt rokas un tādi bērni, kuriem jāatgādina, bet darbību veic secīgi un patstāvīgi. Tātad vēl nav pilnībā nostiprinājusies izpratne par darbības veikšanas laiku, bet pašu darbību izprot. Ja pārējās novērojumā pētītās pašapkalpošanās prasmes tikai varēja vingrināt mākslas jomā, tad roku mazgāšana ir nozīmīga dienas rita rutīna. Tā likumsakarīgi secinot, jo vairākas reizes tiek atkārtota darbība, jo veiklāk tā uztrenēta un pārzināma, lai pielietotu nepieciešamā situācijā. Protams, pielietojuma konteksts ar laiku paplašinās arvien jaunās dzīves situācijās, ne tikai tās kurām gūst pieredzi pirmsskolā ikdienā. Bet vēl 17 % tas ir 3 bērni veic roku mazgāšanu tikai pēc atkārtota atgādinājuma. Šī nav vienīgā joma kur novērotās prasmes attiecīgajiem bērniem uzrāda līdzīgu iezīmi, noprotot par nepieciešamību pēc savādākas pieejas un citu alternatīvu metožu pielietojumu bērna motivācijai sasniegt rezultātu.

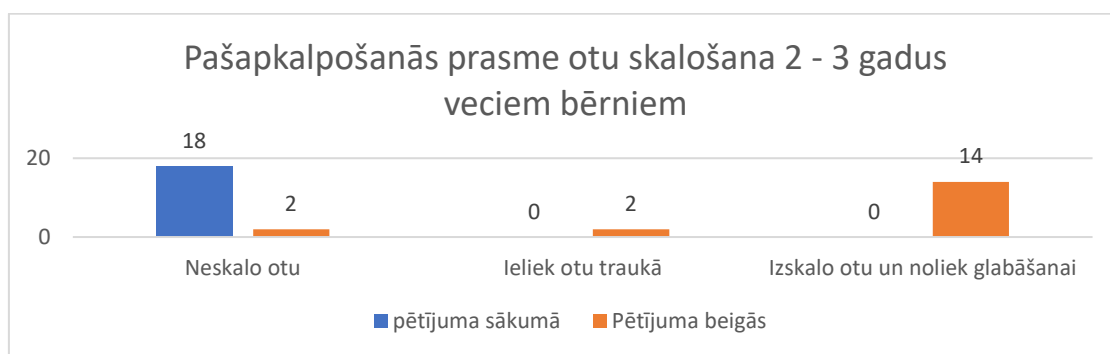
Salīdzinot sākotnējos novērojuma datus prasmju apgūvē un datus pēc pedagoģiskās darbības trīs mēnešu periodā, vērojama vizuāli 7.attēlā.

7.attēls. Salīdzinošie dati roku mazgāšanas un slaucīšanas prasmē.

No pētījumā kopā 18 iesaistītajiem 2 – 3 gadus veciem bērniem, sākotnējie dati uzrādīja prasmes kritēriju nemazgā rokas pēc nodarbības atbilst 11 bērnu. Demonstrēšanas metode ar stāstījumu un vairākkārtēja darbības izpildīšana attiecīgajā dienas reizē ir sekmējusi rādītāju izaugsmi. Pētījuma beigās vairs nav bērnu, kas nemazgā rokas. 7 bērniem bija nepieciešams aicinājums un atgādinājums mazgāt rokas un ierādīt dvieli, kuru ir individuāli paredzēts katram lietot, atpazīstot pēc savas piederības zīmītes. Sistemātiska rādīšana un stāstīšana kā pareizi mazgāt rokas un nepieciešamību to darīt ir sekmējusi bērnu pašapkalpošanās prasmes izaugsmi. No 18 bērniem vajadzīgs atkārtots atgādinājums darbībai trīs bērniem. Savukārt 15 bērni patstāvīgi prot mazgāt un slaucīt rokas, dažreiz ir nepieciešams pamudinājums, bet darbību kā tādu bērni veic paši, gan mazgā rokas, gan atrod savu piederības zīmi dvielim un tajā noslauka rokas. Nav bērnu, kuriem pēc prasmju novērtēšanas, tiktu konstatēts, ka nav izaugsmes rādītājos. Protams, atšķirīgs ir izaugsmes līmenis, tomēr ar to jāreķinās, pamatojoties, ka visi bērni vienlīdz vienādā tempā neattīstās, katram tas ir savs. Jāsaprot, ka bērnus nevar steidzināt un piedāvāt nepiemērotā laikā apgūt kādu prasmi, kurai viņi nav gatavi fiziski, garīgi un emocionāli. Uzsverot, ka pētījums balstījās uz jaunākajiem pirmsskolas vecuma bērniem, būtiski ir saprast, ka viņi vēl tikai iepazīstas ar daudzveidīgām piedāvātām metodēm ieceres īstenošanai. Bet rezultāts, būs bērna iekšējā motivācija un attīstības līmeņa atbilstība veicamajam uzdevumam. Nozīmīga komponente pašapkalpošanās prasmju sekmēšanai ir vide, vieta kur bērns prasmi apgūst, ar kādiem resursiem to apgūs. Ja bērnam nepatiks piedāvātais materiāls, viņu uzmanību nepiesaistīs, tad bērns var protestēt pret uzdevuma vingrinājumu un atteikties līdzdarboties. Tāpēc jābūt pārdomātai videi- izlietnēm atbilstošām bērnu augumam, tātad ergonomiskām prasībām atbilstošs. Roku dvielīem pēc taustes patīkamiem. Kā arī skolotājam jābūt iejūtīgam un pacietīgam bērnu darbībā.

Pašapkalpošanās prasme otu skalošana un novietošana tai paredzētajā vietā salīdzinošie dati atspoguļoti 8. attēlā.

8.attēls. Salīdzinošie dati prasmē skalot otu.

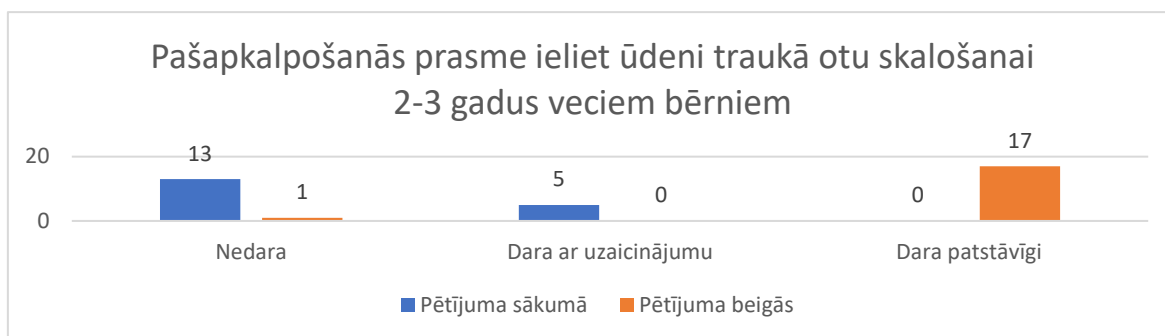
Tikko pirmskolu uzsākušie 2. gadus vecie bērni novērojumā gleznošanas nodarbībā prasmei skalot otu uzrādīja absolūto rādītāju kritērijam - neskalo otu. Nodarbības beigās skolotāja savāca otiņas, izmazgāja tās un novietoja otu traukā glabāšanai. Patstāvīgi neviens no bērniem neapzinājās šīs darbības veikšanas nepieciešamību. Ņemot vērā šo faktu, tika pieņemts lēmums, kas saskaņā ar literatūras atziņām, ka nepieciešams vingrināt šo prasmi ar demonstrēšanas un stāstīšanas metodi. Paturot prātā, ka bērns no sava skata punkta darbību neveic dēļ iegāsta, ka tā būtu pareizi, bet gan motivācija ir zinātkāre un rotaļīgums.

Tāpēc salīdzinājumā ar pētījuma noslēguma rezultātiem, pēc trīs mēnešu darba, prasmju veicināšanā bērniem, redzama prasmju līmeņa izmaiņu pozitīva tendence. Nodarbībai beidzoties divi bērni ieliek otu traukā, bet citas darbības neveic. Šāds prasmes uzlabojums attiecībā pret sākotnējo novērojuma stāvokli, ka neviens no bērniem nedarīja ir apmierinošs. Savukārt diviem bērniem saglabājās sākotnējā tendence un nebija novērojami uzlabojumi prasmē pēc trīs mēnešu darba. Darba autore uzskata, ka potenciālais iemesls diviem bērniem nemainīga izaugsmes līmeņa novērojums prasmē, var tikt sasaistīts ar bērna nenobriedušo psihi un grūtāku adaptācijas laika pārvarēšanu pirmskolā. Kā arī slimošana, respektīvi pirmskolas neapmeklēšana noteiktā periodā pietiekamā ilgumā.

Analizējot datus pēc kritērija izskalo otu un noliek traukā glabāšanai 78% novērojumā iesaistīto bērnu uzrādīja veiksmīgu prasmes uzlabojumu. Pielietotā stāstījuma metode un demonstrēšana 14 bērniem, kas ir vairāk kā puse no novērojumā iesaistītajiem, veicināja pašapkalpošanās prasmes attīstību mākslas jomā. Otu skalošana notika arī nodarbības laikā pirms jaunas krāsas paņemšanas, tā pastiprināti veicinot gala rezultātā vēlamu darbību. Viennozīmīgi rezultātu sekmējot, nepieciešams, saprast, ka tas jā dara pēctecīgi soli pēc soļa.

Secinot, ka bērni intuitīvi vadīti nezina darbības jēgpilnu izpildījumu, bet tai ir nepieciešama pieaugušā iedrošināta darbība pieredzes veidošanā prasmes attīstībā.

Gleznošanas procesā izmantojot guaša krāsas vai ūdenskrāsas bērniem neatņemama daļa mācību procesā ir ūdens. Ūdens traukā skalo otas. Pētniecības procesā tika izvirzīts viens no pētāmajiem pašapkalpošanās prasmju kritērijiem – ūdens ieliešana traukā otas skalošanai. Skatīt attēlu nr.9.

9.attēls. Salīdzinošie dati prasmē ieliet ūdeni traukā otu skalošanai.

Sākotnējie diagnostikas dati novērojuma sākumā liecina zemu prasmju līmeni. Uzrādot 72% no visiem iesaistītajiem bērniem prasmē, ka nedara darbību. Skaidrojams, ka nav bijusi pieredz šajā prasmē vai arī otrs iespējama iemesla, ka bērni ir satraukušies par neikdienišķo vidi un nespēj atrasties patstāvīgai darbībai. Tai pat laikā pieci bērni, kas sastāda 28% piedāvāto darbību veic ar skolotājas atgādinājumu. Tomēr novērojuma dati beigās liecina, ka viena bērna izaugsmes līmenis nav mainījies. Skaidrojams ar bērnu atteikšanos piedalīties nodarbībā. Tāpēc nevar korekti izmērīt patieso prasmju līmeni. 94% bērni trīs mēnešu laikā sasniedza izaugsmi un atbilst kritērijam – dara patstāvīgi. Tātad bērns noteiktos apstākļos var izpildīt darbību. Skolotāja līdzdalība nepieciešama, izveidojot situāciju, kura motivē bērnus to veikt. Tātad tiek iekārtota piemērota vide bērna darbībai mākslas nodarbībā. Saruna ceļā noskaidrota problēmsituācija, kuru kopīgi risina. Lai gan pastāv ideja, ka bērni no vienas darbības neatceras citā reizē, ko darījuši, autore uzskata, ka ne visos gadījumos tas ir attiecināms. Ar dažādu stimulu palīdzību bērns nonāk pie uzdevuma izpildes.

Secinājumi

Bērnu pašapkalpošanās attīstībā ir novērojama izaugsme, ar skolotāja pielietotajām metodēm un paņēmieniem rezultātu veicināšanai, atbilstoši vecumam un bērna interesēm.

Tikai viena pielietota prasmes veicināšanas metode nedod augstu vērtējuma līmeni izvirzītajiem kritērijiem. 1.posma bērniem pirmsskolā jāveido vizuālais uztveres materiāls sasaistē ar verbālas komunikācijas skaidrojumu.

Mākslā sākotnējās pašapkalpošanās prasmes, kā ūdens ieliešana traukā bērniem prasa koncentrēšanās spēju. Attīstīšana prasmei tika veikta ar vairākkārtēju trenēšanos – darbības atkārtošanu. 2-3 gadus veciem bērniem manipulatorā metode ir atbilstoša un saskaņā ar raksturīgo rotaļāšanās veidu.

Otu skalošanas prasme vērojot bērnu darbību, lika secināt, ka bērnus iedvesmo un ieinteresē vērot kā mainās ūdens krāsa.

Roku mazgāšanas prasme sākotnēji radīja sarežģījumus, jo liels bērnu skaits ar kuriem ikdienā jāstrādā. Optimālais bērnu skaits būtu 4 līdz 6 bērni nodarbībā. Lai gan grupu nācās dalīt apakšgrupās mākslas nodarbībās, tomēr otra daļa bērnu izrādīja lielu interesi par notiekošo, zināmā mērā tas apgrūtināja darbu.

Skolotāja kompetencei mākslas jomā nepieciešama pārliecība un izpratne, kā arī radošums un vēlmei bērniem skaidrot daudzveidīgiem paņēmieniem darbību.

Otas skalošanai traukā bērnus ļoti iespaidoja skolotājas skandētā divrinde, viņu uzmanība lielā mērā bija koncentrēta uz skolotāju.

Mākslas nodarbības veicināja bērniem vieglāku adaptēšanos grupā- jaunā darbības vidē.

Literatūras un citu avotu saraksts

- Anna N. N. Hui, Mavis W. J. He & Shengquan Sam Ye . (2015). Arts education and creativity enhancement in young children in Hong Kong. *Educational Psychology*, 315.-327.
- Brice, B. (2007). *Pirkstiņu rotaļas*. Rīga: RaKa.
- Brikša I., Kalēja-Gasparoviča D. (2020). *Jēgpilns mācību process vizuālajā mākslā*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
- Carol S. Huntsinger, Paul E. Jose, Dana Balsink Krieg, Zupei Luo. (2011). Cultural differences in Chinese American and European American children's drawing skills over time. *Early Childhood Research Quarterly*, 134.-145. Ielādēts no <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2010.04.002>
- Dombrovskis V., Guseva S., Kokina I. (2013). *Pirmsskolas vecuma bērna sagatavošana skolai*. Rīga: Zvaigzne ABC.
- Duffy, Bernadette. (2006). *Supporting Creativity And Imagination In The Early Years*. London: McGraw-Hill Education. Ielādēts no <https://books.google.lv/books?id=ll1Rc5eyKpcC&lpg=PP1&ots=QesFICEcwC&dq=self%20care%20skills%20-%203%20years%20old%20children%20at%20arts&lr&hl=lv&pg=PR4#v=onepage&q&f=false>
- Dzintare, D. (2000). *Rotaļa kā īpaša kultūras forma un kultūras apguves veicinātāja. Bērns kā vērtība*. Rīga: RPIVA.
- Elčins, J. (2017. gada 5. maijs). The Impact of Art Education Program on the Social Skills of Preschool [Mākslas izglītības programmas ietekme uz pirmsskolas sociālajām prasmēm]. *Journal of Education and Training Studies*, lpp. 17.-26.
- Eva L. Essa, Melissa M. Burnham. (2020). *Introduction to Early Childhood Education*. SAGE Publications. Ielādēts no <https://books.google.lv/books?id=FBd7DwAAQBAJ&lpg=PP1&ots=rgrJnvzCpH&dq=self%20care%20skills%20-%203%20years%20old%20children%20at%20arts&lr&hl=lv&pg=PA34#v=onepage&q=self%20care%20skills%20-%203%20years%20old%20children%20at%20arts&f=false>
- Gong X., Zhang X., Mun C. Tsang,. (2020). Creativity development in preschoolers: The effects of children's museum visits and other education environment factors. *Studies in Educational Evaluation*.
- Hallam J., Egan S., Kirkham J. (2016). An investigation into the ways in which art is taught in an English Waldorf Steiner school,. *Thinking Skills and Creativity* (lpp. 136.-145.).
- Helminga, H. (2006). *Montesori pedagogija*. Rīga: Jumava.
- Hetland L., Winner E., Veenema Sh., Sheridan K.M. (2013). *Studio Thinking 2: The Real benefits of Visual Arts Education, 2nd Edition*. NewYork: Teachers College. Ielādēts no https://books.google.lv/books?id=3-E2018bTKQC&lpg=PR3&ots=-dlaA4Gm_N&dq=self%20care%20skills%20-%203%20years%20old%20children%20at%20arts&lr&hl=lv&pg=PR2#v=onepage&q=self%20care%20skills%20-%203%20years%20old%20children%20at%20arts&f=false

- Hsiao, C.-Y. (2010). Enhancing Children's Artistic and Creative Thinking and Drawing Performance through Appreciating Picture Books. *The International Journal of Art&Design Education*, 143.-152. Ielādēts no <https://doi.org/10.1111/j.1476-8070.2010.01642.x>
- Jones, J. K. (2013). Re-discovering the arts: The impact of engagement in a natural environment upon pre-service teacher perceptions of creativity. *Thinking Skills and Creativity*, 102 -108. Ielādēts no <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1871187112000533>
- Jonīte, V. (2011). *Mazo bērnu aprūpes un audzināšanas pirmssākumi*. Rīga: Autorizdevums.
- Kalēja-Gasparoviča, D. (2020). *Bērna radošā pašizpaušme vizuālajā mākslā pirmsskolā*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
- Kocer, H. (2012). The Evaluation of the Art Activities Applied in Preschool Education Programmes in Terms of Self-Expression Opportunity Given to Child. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 289.-295. Ielādēts no <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.08.161>
- Komarova, T. (1982). *Kā iemācīt bērniem zīmēt*. Rīga: Zvaigzne.
- Kupča I., Vītola I. (-). *Ceļā uz gadu garu grāmatu*.
- Kurto, R. M. (2013). *Zīmēsim ar pirkstiņiem*. EGMONT Latvija.
- Lewis, A. (1995). *Children's understanding of disability*. Taylor & Francis Group. Ielādēts no <https://ebookcentral-proquest-com.datubazes.lanet.lv/lib/lulv/reader.action?docID=165624&ppg=18>
- Mārtinsone, K. (2010). *Mākslu metodes un tehnikas profesionālajā darbībā*. Rīga: RaKa.
- Montesori, M. (2019). *Absorbējošais prāts*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds.
- Nelsone, S. (1998). *Burti visi 33*. Rīga: RaKa.
- Nīrmeiers R., Zeiferts M. (2006). *Motivācija*. Rīga: BALTA eko.
- Puškarevs, I. (2001). *Attīstības psiholoģija*. Rīga: RaKa.
- Randoha, A. (2018). Development of children creativity in visual art [Bērnu radošuma attīstība vizuālajā mākslā].
- Reikerosa E., Mozers T. & Tønnessen F. E. (2020). Relations between motor skills and language skills in toddlers and preschool-aged children. *Journal for Research in Arts and Sports Education*, 47.-67. Ielādēts no <https://jased.net/index.php/jased/article/view/2417/4974>
- Rosemary Althouse, Margaret H. Johnson, Sharon T. Mitchell. (2003). *The Colors of Learning: Integrating the Visual Arts Into the Early Childhood Curriculum*. Teachers College Press. Ielādēts no [https://books.google.lv/books?id=AddTwBy5mJcC&pg=PR9&ots=l2YUZx2by7&dq=Althouse%2C%20R.%2C%20Johnson%2C%20M.%20H.%20%26%20Mitchell%2C%20S.%20T.%20\(2003\)%20The%20Colour%20of%20Learning%3A%20Integrating%20the%20Visual%20Arts%20into%20the%20Early%20Childhoo](https://books.google.lv/books?id=AddTwBy5mJcC&pg=PR9&ots=l2YUZx2by7&dq=Althouse%2C%20R.%2C%20Johnson%2C%20M.%20H.%20%26%20Mitchell%2C%20S.%20T.%20(2003)%20The%20Colour%20of%20Learning%3A%20Integrating%20the%20Visual%20Arts%20into%20the%20Early%20Childhoo)
- Sebre S., Miltuze A. (2022). *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC.
- Silva, K. (2017. gada Aprīlis). Pārvērtējot pirmsskolas mācību saturu 21.gadsimtam. Rīga, Latvija.
- Strauta A., Čukure G. (2006). *Mazā rūķa lielie darbi*. Rīga: Pētergailis.
- Striker, S. (2011). *Young at Art*. Holt Paperbacks.

- Špona A., Čamane I. (2009). *Audzināšana Pašaudzināšana*. Rīga: RaKa.
- Špona, A. (2006). *Audzināšanas process teorijā un praksē*. Rīga: RaKa.
- Tarr, Patricia R. (1992). Two-year-old children's artistic expression in a group setting : interaction and the construction of meaning. *American Doctoral Dissertations*. University of British Columbia. Ielādēts no <http://hdl.handle.net/2429/3220>
- Zāle, J. (2008). *Rotaļas ar krāsām*. Rīga: RaKa.
- Zimmerman E., Zimmerman L. (2000). The Young Child As Creator and Meaning. *Young Children*, 87.-92.
- О.Г.Жукова. (2006). *Планирование и конспекты занятий по изобразительности для детей раннего возраста*. Москва: АЙРИС ПРЕСС.
- Ministru kabineta 2018. gada 21. novembra noteikumi Nr. 716 "Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem", 3. punkts.
<https://likumi.lv/ta/id/303371/redakcijas-datums/2019/09/01#p3>
- Ministru kabineta 2018. gada 21. novembra noteikumi Nr. 716 "Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem", 2. punkts.
<https://likumi.lv/ta/id/303371/redakcijas-datums/2019/09/01#p2>
- Dekroli skola <https://escoladecroly.org/pedagogia/com-aprenem>
- Necessary school readiness skills for kindergarten success according to Jordanian teachers
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03004430.2012.759950>

Pielikums

1.Pielikums. *Vadlīnijas 1.5 gadu vecumam*

15

Finansēts ar EEZ finanšu instrumenta granta palīdzību no Islandes, Lihtenšteinas un Norvēģijas

BĒRNA VECUMS 18 MĒNEŠI

Attīstības novērtēšanas laiks un apjoms

- Ģimenes ārsta veikta apskate ārsta prakses vietā;
- Okulista veikta apskate (redzes spēju orientējoša pārbaude, šķielēšanas leņķis ar aizklāšanas un prizmas testu, acs ābolu kustības, skiaskopija pēc īsas cikloplēģijas, acs dibena apskate, paplašinot zīlītes);

Attīstību raksturojošie kritēriji

- Psihosociālā un motorā attīstība:
 - kustības – staigāšana ar prasmi pietuities, palēkties, uzrāpties, iet atmuguriski;
 - sīkā motorika – būvē torni no 3-4 klucīšiem, švīkā līnijas, pēc parauga zīme aplus, līnijas;
 - valoda un dzirde – saprot sadzīviskas instrukcijas, vēro un parāda attēlus ar priekšmetiem, dzīvniekiem, pieaug vārdu skaits ar konkrētu nozīmi, runa ģimenē saprotama, lokalizē skaņas avotu virs sevis;
 - sociālās iemaņas un izpratne – ir interese par sadzīves darbiem, tos atdarina, labprāt sadarbojas ar pieaugušo;
 - emocionālās prasmes – mierina, skumst, ja nerasniedz vēlamo, dusmas, parādās greisirdība, apmulsums, kauna sajūtas, lepnums;
 - patstāvības prasmes – ēd patstāvīgi, ir kontrolēta kumosa nokošana, pareizi satver karoti, dzer no salmiņa, atšķir ēdamo no neēdamā, var novilkt apģērbu, apavus, izrāda vajadzību nokārtoties.

Funkcionālie traucējumi

- Motorika:
 - paaugstināts vai pazemināts muskulatūras tonuss;
 - pozas un/vai kustību asimetrija;
 - patstāvīgi nestaigā pēc 18 mēnešu vecuma;
 - pārsvarā iet uz pirkstgaliem;
 - staigājot klibo vai veidojas „pīles” gaita;
 - nespēj brīvi pietuities un piecelties;
 - krampji (īpaši bīstami krampji kombinācijā ar psihomotorās attīstības aizturi vai regresu).
- Sīkā motorika:
 - nav attīstīts knaibļu tvēriens, nespēj satvert zīmuli plaukstā un švīkāt līnijas, nespēj pāršķirt grāmatas lapas (vairākas kopā);
- Valoda:
 - nesaprot runu un neveic pēc uzaicinājuma sadzīviskus uzdevumus, nediferencē sadzīves trokšņus un cilvēka balsi, ierobežota vārdu ar nozīmi apguve, runas vienība tikai vārds, frāzi nelieto, vārdu krājums ierobežots, nelokalizē skaņas avotu virs sevis, runa ģimenē nesaprotama;
- Emocionālās prasmes:
 - emocionālās reakcijas vājas vai iztrūkst, nespēj koncentrēties, pasīvs, mazkustīgs, bez iniciatīvas, neiesaistās rotaļās, neveido komunikāciju, nevēlas izzināt formas, krāsas, lielumus;
- Patstāvības prasmes:
 - neēd patstāvīgi, nedzer no salmiņa, neatšķir ēdamo no neēdamā, neprot novilkt apģērbu, apavus;
- Izziņa:
 - neizprot cēloņsakarības (piemēram, nesaprot saistību starp to, ka, lai mehāniska rotaļlieta darbotos, tā ir jāieslēdz), spēlējoties nespēj priekšmetus lietot simboliski, nemāk norādīt bilžu grāmatās uz priekšmetiem, nespēj koncentrēt uzmanību, neizrāda interesi par izziņas aktivitātēm.

Informācija no VADLĪNIJAS BĒRNU AGRĪNAI FUNKCIONĒŠANAS NOVĒRTĒŠANAI
(spkc.gov.lv)

BĒRNA VECUMS 24 MĒNEŠI (2 GADI)

Attīstības novērtēšanas laiks un apjoms

- Ģimenes ārsta veikta apskate ārsta prakses vietā;
- Zobu higiēnista apmeklējums;

Attīstību raksturojošie kritēriji

- Psihosociālā un motorā attīstība:
 - kustības – labi skrien, sper bumbu, nostājas uz vienas kājas, nezaudējot līdzsvaru;
 - sīkā motorika, redze – būvē torni no 6-7 klucīšiem, kvalitatīvs tvēriens, zīmē aplus, spirāles, labprāt darbojas ar trafaretiem;
 - valoda un dzirde – iesaistās dialogā, lieto frāzes, runa saprotama ģimenē, lokalizē skaņu virs sevis, var atkārtot ausī iečukstētus vārdus, parādīt ķermeņa daļas, saprātīgi paklausīt un atnest mazas lietišas, aizvērt durvis;
 - sociālās iemaņas un izpratne – uzvedība kļūst arī negatīva, vēlas sadarboties ar pieaugušo, rotaļāties;
 - emocionālās prasmes – plašāka emociju gamma, parādās empātijas spējas, emocionāli reaģē uz citu pārdzīvojumiem;
 - patstāvības prasmes – prot patstāvīgi paēst un padzerties, nomazgāt un noslaucīt rokas, noģērbties, uzvilkt dažus apģērbus gabalus, prot nokārtoties.

Funkcionālie traucējumi

- Motorika:
 - paaugstināts vai pazemināts muskuļu tonuss;
 - pozas un kustību asimetrija;
 - patstāvīgi nestaigā, pārsvarā iet uz pirkstgaliem, klibo;
 - nespēj piecelties no tupus stāvokļa bez roku palīdzības;
 - nespēj pieturoties iet pa kāpnēm;
 - zaudēta kāda iepriekš apgūta iemaņa;
 - krampji (īpaši bīstami krampji kombinācijā ar psihomotorās attīstības aizturi vai regresu).
- Sīkā motorika:
 - nespēj ātri un precīzi manipulēt ar sīkiem priekšmetiem, netver zīmuli, nezīmē aplus un spirāles, nespēj pāršķirt grāmatas lapas (pa vienai);
- Redze:
 - neinteresē priekšmetu formas, lielumi, krāsas, neaplūko attēlus;
- Valoda un dzirde:
 - runas vienība tikai vārds, frāzi nelieto, vārdu krājums ierobežots, agramatismi, runa ģimenē nesaprotama, nelokalizē skaņas avotu virs sevis;
- Emocionālās prasmes:
 - emocionālās reakcijas un izpausmes ir vājas vai iztrūkst, neizrāda empātijas spējas (piemēram, necenšas mierināt citu bērnu), nespēj nosaukt vārdā vienkāršas emocijas;
- Sociālās iemaņas:
 - izvairās no kontaktiem ar vienaudžiem, mazkustīgs, neiesaistās rotaļās, neievēro noteikumus, normas, nespēlē lomu spēles;
- Patstāvības prasmes:
 - patstāvīgi neprot ēst jebkuru barību un padzerties, turot krūzīti vienā rokā, nav interese par ģērbšanos, neprot nokārtoties;
- Izziņa:
 - nespēj (~20 min.) koncentrēties, neprot grupēt priekšmetus pēc krāsas, formas, lieluma, faktūras, neatveido aplus, līnijas, neatpazīst ģeometriskas figūras (aplis, kvadrāts, trijstūris), neatšķir krāsas.

Informācija no VADLĪNIJAS BĒRNU AGRĪNAI FUNKCIONĒŠANAS NOVĒRTĒŠANAI
(spkc.gov.lv)

3.Pielikums.Vadlīnijas 3.gadu vecumam

Finansēts ar EEZ finanšu instrumenta granta palīdzību no Islandes, Lihtenšteinas un Norvēģijas

BĒRNA VECUMS 36 MĒNEŠI (3 GADI)

Attīstības novērtēšanas laiks un apjoms

- Ģimenes ārsta veikta apskate ārsta prakses vietā;
- Zobu higiēnista apmeklējums;
- Okulista veikta apskate (salīdzinoša redzes asuma pārbaude pēc E burtu tabulas vai zīmējumu tabulas, šķielēšanas leņķis ar aizklāšanas un prizmas testu, acs ābolu kustības, skiaskopija pēc īsas cikloplēģijas, acs dibena apskate, paplašinot zīlītes);

Attīstību raksturojošie kritēriji

- Psihosociālā un motorā attīstība:
 - kustības – brauc ar trīsriteni, prot nostāvēt un lēkt uz vienas kājas;
 - sīkā motorika – pareizs satvēriens, prot griezt ar šķērēm, zīmēt aplus, spirāles, līnijas, izpilda griešanas, slaucīšanas kustības, prot vērt krelles, pogāt pogas;
 - valoda un dzirde – veido noformētus teikumus, skaita dzejojīti, ievērojot runas ritmu un plūdumu, runa skaidra un precīza, saprotama ārpus ģimenes;
 - sociālās iemaņas un izpratne – zina savu vārdu, spēlē lomu spēles, ievēro noteikumus, atšķir dzimumus;
 - emocionālās prasmes – plaša emociju gamma, izrāda mīlestību, pažēlo, atšķir īstenību no izlikšanās, pauz dusmas vārdos, nolieguma gadījumā dusmojas;
 - patstāvības prasmes – ēd patstāvīgi, izmanto karoti, dakšīņu, prot ģērbties, atpogāt pogas, atvērt rāvējslēdzēju, izmantot kabatas lakatiņu, atšņorēt un novilkēt apavus, darboties ar ūdens krānu, nokārtojas.

Funkcionālie traucējumi

- Motorika:
 - bieži krīt;
 - nespēj pieturoties iet pa kāpnēm;
 - nespēj skriet, lēkt uz abām kājām, piecelties no tupus stāvokļa bez roku palīdzības, mainīt kustības tempu un virzienu;
 - krampji (īpaši bīstami krampji kombinācijā ar psihomotorās attīstības aizturi vai regresu);
 - ķermeņa simetrijas izmaiņas.
- Sīkā motorika:
 - nespēj tvert zīmuli ar trim pirkstiem, nespēj pārzīmēt apli, krustu, nespēj griezt ar šķērēm, nespēj ēst ar karotīti;
- Valoda:
 - neuztver skaņu ritmu (2 piesitienu), nerunā īsos teikumos (2-3 vārdi), vārdu krājums ierobežots, saglabājas mazbērnu valodas iezīmes, runa svešam nesaprotama, bieži pārjautā, cieši skatās runātājam uz lūpām, radiouztvērēju noregulē neparasti skaļi;
- Emocionālās prasmes:
 - emocionālās reakcijas un izpausmes ir vājas vai iztrūkst, nabadzīga emociju dažādība, trūkst empātijas - emocionāli nereaģē uz citu cilvēku satraukumu;
- Sociālās iemaņas:
 - izvairās no kontaktiem ar vienaudžiem, mazkustīgs, neiesaistās rotaļās, neievēro noteikumus, normas, nespēlē lomu spēles;
- Patstāvības prasmes:
 - joprojām nepieciešama asistēšana ēšanas, ģērbšanās aktivitātēs, neprot nokārtoties.
- Izzīna:
 - neprot izteikties vārdos un zīmējumā, nav interese par izziņas aktivitātēm, negrupē priekšmetus pēc krāsas, izmēra, lieluma, skaita, neatveido pēc parauga, neatpazīst ģeometriskas figūras (aplis, kvadrāts, trijstūris, taisnstūris), neatšķir krāsas, neskaita līdz 3.

Informācija no VADLĪNIJAS BĒRNU AGRĪNAI FUNKCIONĒŠANAS NOVĒRTĒŠANAI
(spkc.gov.lv)

4. Pielikums. *Bērnu zīmējuma dabiskās attīstības posmi*

3. tabula. **Bērna zīmējuma dabiskās attīstības posmi** (pēc Lovenfeld, 1975)

Stadija	Raksturojums	Cilvēka figūra	Telpa	Krāsa
Ķeburu stadija 2–4 gadi	Dezorientācija: nav kustību kontroles	Neeksistē	Neeksistē	Nav nolūka, izvēloties hromatisko konsistenci. Lietota sev par prieku
	Garas līnijas, kustības atkārtojas, koordinācija starp motorisko darbību un vizuālo uztveri		Neeksistē vai ir atsevišķi kinestētiski gadījumi	
	Apļi: virzošās kontroles variācijas		Kinestētiska	
	Nosauc vārdā: kinestētiskās idejas vietā nāk iztēles ideja	Atsevišķi tēli	Atsevišķi tēli	Var tikt lietota, lai atšķirtu atsevišķus ķeburus
Pirmsshēmas stadija 4–7 gadi	Attēla attiecību atklāšana	Balstās uz jēdzieniem. Pastāvīgi maina simbolus	Attiecības tiek veidotas saskaņā ar emocionālo nozīmību	Lieto emocionāli saskaņā ar vēlēšanos. Nav saistības ar realitāti
Shēmas stadija 7–9 gadi	Atklāj ideju, kā pārvērst shēmu ar vingrināšanās palīdzību	Ideja atkarīga no aktīvas apziņas un personības. Cilvēka figūras shēma tiek izteikta ar ģeometriskām figūrām	Primārā ideja par telpu, balstīta uz līniju. Atklājums, formas tiek sadalītas	Noteiktas attiecības starp objektu un krāsu. Vingrinoties tiek sasniegta krāsu shēma

(Kalēja-Gasparoviča, 2020)atsauce uz autoru.

5.Pielikums. Pareizas roku mazgāšana instrukcija

Attēls no R.Krūmiņas personīgā arhīva.

6.Pielikums. *Paralēlā spēle*

Meitenes glezno veicot līdzīgas kustības, bet katra iegrimusi savā darbībā. Raksturīgi paralēlajai spēlei.

Attēls no

https://books.google.lv/books/publisher/content?id=FBd7DwAAQBAJ&hl=lv&pg=PA34&img=1&zoom=3&sig=ACfU3U23Uay_nXiKQWLRgrTyWlspHbRykw&w=1280

GALVOJUMS

Es,	Regīna Krūmiņa
apliecinu, ka darbs izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem.	

Darbā izmantotā literatūra u. c. avoti norādīti literatūras u. c. avotu sarakstā.
Dažāda veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u. c.), kas iegūta no minētajiem avotiem, pētnieciskajā darbā un tā pielikumos norādītas atsauces.

Darba autors		
Regīna Krūmiņa		
(vārds, uzvārds)	(paraksts)	
Datums:	05.01.2024.	